

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Filosoofia ja semiootika instituut

Semiootika osakond

Merle Purre

Raymond Queneau „Stiiliharjutused“ – oulipoliku teksti tõlkimisest

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Silvi Salupere

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Raymond Queneau „Stiiliharjutused“	5
1.1. Kirjandusrühmitus Oulipo	6
1.1.1. Oulipolikud piirangud.....	8
1.1.2. Eesti oulipolased.....	10
1.2. Ülesehitus.....	10
1.3. Keelelised võtted.....	12
2. Tõlketeoreetiline raamistik.....	15
2.1. Tõlkemeetodid, -tehnikad ja -tüübid.....	16
2.1.1. Newmark – tõlkemeetodid	17
2.1.2. Molina ja Albir – tõlketehnikad	18
2.1.3. Torop – tõlketüübid	22
3. “Stiiliharjutuste” tõlkimisest	23
3.1. Struktuurimuutused.....	23
3.2. Tõlgitavuse küsimus	25
3.2.1. Umberto Eco.....	28
3.2.2. Barbara Wright	29
3.2.3. Triinu Tamm.....	30
3.2.4. Anti Saar.....	31
3.3. Võrdlev tekstianalüüs.....	31
3.4. Teooria ja praktika	39
3.4.1. Tekstinäiteid Molina ja Albiri tõlketehnikate jaotustele	39
3.4.2. Näiteid Toropi tõlketüüpide jaotustele	40
3.4.3. Järeldusi	41
Kokkuvõte.....	44
Kasutatud kirjandus	46
Lisad	48
Lisa 1.....	48
Lisa 2.....	51
Summary.....	71

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisobjektiks on Raymond Queneau „Stiiliharjutused“, mis kasutab kirjandusrühmitusele Oulipo omaseid piirangulisi tekstiloomeprintsiipe, pakkudes sellega tõlkijatele väljakutseid, sest järgida tuleb, ühelt poolt, rangeid reegleid ja teisalt avab see paradoksaalselt rohkesti võimalusi loominguliseks lähenemiseks.

Teema valik lähtub eelkõige isiklikust huvist tõlkimise ning keele kui sellise vastu. Raymond Queneau „Stiiliharjutused“ on huvitav uurimismaterjal, seda nii keelesiseselt vaadelduna, veel enam aga keeltevaheliste tõlgete võrdlemisel. Teos, mille sisu, vorm ja keelekasutus on niivõrd tihedalt läbi põimunud, näib esmapilgul tõlkimatu – ent ometi on prantsuskeelsest originaalist võrsunud ligi kolmkümmend tõlget. 99 tekstist koosnev teos pakub seega rikkalikult uurimismaterjali, mille mõistmisel on oluline ka laiem kontekst kirjandusrühmituse Oulipo näol.

Lähtun eelkõige teose originaalist, kõrvutades seda tõlgetega inglise ja eesti keelde. Vaatluse alt olen kõrvale jätnud luulevormis tekstid, sest kuna juba teose proosatekstid on tugevate vormiliste piirangutega, siis luuletekstide puhul on tegemist topeltpiirangutega. Taoline tõlkeanalüüs nõuaks ka poetikateooria kaasamist ning ka mahuliselt võiks ilmselt juba ainuüksi luulevormis esitatud tõlgetest kirjutada omaette põhjaliku töö.

Arvukate tõlgete olemasolust võib eeldada, et Queneau „Stiiliharjutuste“ tõlkimist on ka varem uuritud. Ill Alkire'i doktoriväitekirj¹ näitab, kuidas Jakobsonist lähtuv erinevuse ekvivalentsuse (*equivalence in difference*) kontseptsioon on alusprintsipiiks kõikides tõlketüüpides, mida ta eristab, analüüsides „Stiiliharjutuste“ tõlkeid inglise ja itaalia keelde. Samuti on teose inglise keelde tõlkinud Barbara Wright kirjutanud artikli *Translating Queneau*, kus ta muuhulgas räägib sellest, kuidas ta Queneau teose tõlkimiseni üldse jõudis. Suuremal või vähemal määral on kõik selle teksti tõlkijad

¹ Alkire, Ill 2000. *Equivalence in Difference: Queneau's Exercices de Style in French, English, and Italian*. New York: Cornell University.

reflekteerinud oma tõlkevalikute üle kas siis kommentaarides või ees- ja järelsõnades. Käesolev töö pöörab tähelepanu just eestikeelsele tõlkele ning oulipolikule tekstiloomele: tihti tuleb tõlkides luua täiesti uusi tekste, lähtudes tekstile seatud piiranguprintsiipidest, mille hulka võivad kuuluda erinevad retoorilised võtted, dialektid, slängid ja žanrid.

Töös antakse ülevaade vormiliste piirangutega tekste puudutavatest tõlkeprobleemidest, lähtudes eelkõige Peter Newmarkist ja Roman Jakobsonist. Teoreetilises raamistikus on oluline Lucia Molina ja Amparo Hurtado Albiri dünaamiline ja funktsionalistlik ülevaade tõlketehnikatest. Samuti vaadeldakse „Stiiliharjutusi“, lähtudes Peeter Toropi kaheksast tõlketüübist. Lisaks teoste uurimisele ja võrdlemisele, püüan saada aimu ka tõlkijate vaadetest, saamaks teada, kuidas nad sellele omapärasele teosele lähenesid ja kuivõrd erines selle tõlkimise protsess tavapärasemate teoste tõlkimisest.

Töö eesmärgiks on uurida, mil moel erineb oulipoliku teksti tõlkimine tavapärasema proosa tõlkimisest. Paeluv küsimus seisneb „Stiiliharjutuste“ tugevas läbipõimituses prantsuse kultuuri- ja keelekeskkonnaga. Põhirõhk on küsimusel, kuidas suhestuvad omavahel piirangud ja looming ning kuidas ranged tekstiloomeprintsiibid tõlkeid mõjutavad.

Bakalaureusetöö jaotub kolmeks peatükiks. Esimeses tutvustatakse Raymond Queneau „Stiiliharjutusi“, mille mõistmiseks on oluline pöörata tähelepanu ka rühmitusele Oulipo ning sellele omastele piirangutele. Ülevaade antakse ka teose ülesehitusest ning kasutatud keelelistest võtetest. Teine peatükk keskendub tõlketeoreetilistele raamistikule, ülevaade antakse ka tõlkemeetoditest, -tehnikatest ja -tüüpidest. Kolmas peatükk keskendub „Stiiliharjutuste“ tõlkimisele, andes ülevaate nii keeltevahelises tõlkes teoses tekkivatest struktuurimuutustest ning pöördudes ka tõlkijate endi vaadete poole, saamaks teada, kuidas nad sellele omapärasele teosele lähenesid ja kuivõrd erines selle tõlkimise protsess tavapärasemate teoste tõlkimisest. Kolmandas peatükis on ära toodud ka „Stiiliharjutuste“ keeltevaheline võrdlev analüüs ja sellest lähtuvad järeldused.

1. Raymond Queneau „Stiiliharjutused“

Prantsuse kirjanik Raymond Queneau (21.02.1903 – 25.10.1976) alustas teose „Exercices de style“ kirjutamist 1942. aastal ning esimene väljaanne ilmus aastal 1947, kuid oma lõpliku kuju sai see üle mitmekümne aasta hiljem, aastal 1973. Nende aastate vahele mahub olulise arenguna kirjandusrühmituse Oulipo loomine. Queneau oli „Stiiliharjutuste“ kaante vahele mahtunud võtetega tegelenud juba enne Oulipo moodustamist, kuid just selle rühmituse kaudu sai sedalaadi keelemänguline – kirjanduse potentsiaale otsiv – kirjutamine suurema väljundi. Algne idee teose loomiseks tabas Queneau'd juba kolmekümnendail, pärast Bachi „Fuugakunsti“ kuulamist ühel kontserdil (Tamm 2007: 136).

„Stiiliharjutused“ on mitmel moel eripärane tekst. Viljeledes tunduvalt rohkem piiranguid ja reegleid kui tavapärane proosa, on sellel sõnamängudest rikkal teosel teatud ühisjooni luuletekstidega. Marek Tamme sõnul on ka Queneau ise tõdenud, et tema silmis pole romaanil, nagu ta seda sooviks kirjutada, ja luulel erilist vahet (Samas, lk 130). Nii võib vaadelda „Stiiliharjutusi“ teataval määral ka luuleteksti valguses. Roman Jakobson on välja toonud, et luules osutub keeleliste nähtuste võrdsustamine teksti konstruktiivseks printsiibiks. Süntaktilisi ja morfoloogilisi kategooriaid, tüvesid ja liiteid, foneeme ja nende komponente – lühidalt, verbaalse koodi mitmesuguseid osiseid – seatakse vastamisi, kõrvutatakse, asetatakse sarnasuse ja kontrasti põhimõttel külge külje kõrvale, ning neil on oma autonoomne tähendus. Luulekunstis valitseb sõnamäng ehk paronomaasia, ning olgu tema võim absoluutne või piiratud, on luule definitsiooni poolest tõlkimatu. Võimalik on ainult loov transponeerimine: kas keelesisene transponeerimine – ühest luulevormist teise -, või keeltevaheline transponeerimine – ühest keelest teise -, või viimaks märgisüsteemide vaheline transponeerimine – ühest märgisüsteemist teise, nt sõnakunstist muusikaks, tantsuks, filmiks või maaliks. (Jakobson 2010: 305) Viimast on „Stiiliharjutuste“ puhul korduvalt ka tehtud – nii on 1963. aastal ilmunud Queneau teose

luksusväljaanne koos kujutava kunsti stiiliharjutustega², samuti võib leida harjutusi laulu kujul – trupp Les Grandes Gueules on andnud kontserte, esitades Queneau loomingust inspireeritud laule kahekümne viies muusikalises stiilis³. Matt Maddeni graafiline romaan „99 Ways to Tell a Story: Exercises in Style“ avaldati aastal 2005⁴. „Stiiliharjutuste“ adaptatsioonid on jõudnud ka Eesti teatrilavadele: näiteks lavastus 2003. aastal Von Krahli teatris Mari Undi käe all näidend “Stiil ehk Mis on maailma nimi?”⁵.

Peter Newmark on toonud välja, et luule tõlkimine on valdkond, kus suurim rõhuasetus paikneb eelkõige uue iseseisva luuletuse loomisel ning sõnasõnaline tõlge pälvib tihti halvaks panu. (Newmark 1988: 70) Nii on taoliste tekstide puhul ehk tõlketeooriast olulisemgi vahel keskenduda eelkõige põhimõtetele, mille abil tekst on loodud – sest lihtsalt keelelise ümberpaneku asemel toimub pigem tekstide taasloomine teises keeles.

1.1. Kirjandusrühmitus Oulipo

„Oulipians: rats who must build the labyrinth from which they propose to escape.“

OuLiPo (*Ouvroir de la Littérature Potentielle*, Potentsiaalse Kirjanduse Töötuba) asutati 1960. aastal ning see on üks vanimaid tänini tegutsevaid kirjanduslikke rühmitusi Prantsusmaal. Oulipo ise ei määratle end kirjandusliku rühmitusena, vaid millegi kirjandusvälise või -eelsena – Oulipo töötab välja meetodeid, mida saab kirjanduses kasutada; nad ei tooda tekste, vaid tekstiloomes printsiipe. Peamiselt kirjandushuvilistest matemaatikutest ning matemaatikahuvilistest kirjanikest koosnev piiratud liikmeskonnaga rühmitus on ühiselt avaldanud mitu tekstikogumikku, mis on avardanud kirjandusliku keeletarvituse piire. (Tamm 1999: 76-77) Märt Väljataga on juhtinud tähelepanu asjaolule, et lisaks uute meetodite väljatöötamisele on minevikust otsitud oma eelkäijaid, oulipo-vaimus kirjanduslikke eksperimentaatoreid – näiteks leidsid nad sugulust Lewis Carrolli, Raymond Rousseli ning ka trubaduuride ja barokiaja retoorikutega, kes olid ilmutanud leidlikkust efektsete vormipiirangute loomisel Oulipolased on püüdnud

² Queneau 1963. *Exercices de style*. Paris: Gallimard. Tüpopraafia autoriks on Massin ning illustreerinud on teose Jaques Carelmen.

³ Les Grandes Gueules - Les Exercices de style en chansons <http://sortir.telerama.fr/concerts/les-grandes-gueules-les-exercices-de-style-en-chansons,96901.php>

Video laulust „Injurieux“: <http://www.myspace.com/mrdavidrichard/videos/video/108979030>

⁴ <http://www.exercicesinstyle.com/>

⁵ <http://www.sirp.ee/archive/2003/31.10.03/Teater/teater1-2.html>

hoiduda liialt süstemaatilistest plaanidest – nad on jäänud truuks mängule, mida nad aga võtavad täie tõsidusega. (Väljataga 1999: 79)

Jean Lescure (2003: 172) on sõnanud, et kirjandusrühmituse Oulipo algatajaks oli kahtlemata Francois Le Lionnais ning Raymond Queneau oli kaaslooja. Marek Tamm on toonud välja, et Oulipo asutamist võib tõlgendada ka Queneau katsena pakkuda alternatiivi sürrealistide tegevusele, kelle hulka ta kahekümnendail kuulunud oli. (Tamm 1999: 77) Samuti juhib Väljataga tähelepanu äramärgimist väärivale Patafüüsika instituudile, *Collège de Pataphysique* – ühendus, mis loodi 1948. aastal Queneau eestvedamisel, kirjanik Alfred Jarry elutöö uurimise ja propageerimise eesmärgil. Jarry määratles patafüüsikat kui „imaginaarsete lahendite teadust, mis virtuaalsuses kirjeldatud objektide omadused omistab sümboolselt nende eritunnustele“; tema sõnul on tegu sammuga edasi metafüüsikast – see on teadus erandite seaduspärasusest ja üksikfaktidest. Jarry armastas parodeerida teadust, kirjutada pseudosüstemaatilisi traktaate ajamasina konstrueerimisest jms. Samasugune kirk olevat olnud omane ka Queneaule, kes oli muuhulgas täiesti tõsiselt võetav amatöörmatemaatik. Oulipo asutamisel oli üks tema püüdlustest olnud „matemaatikute deliiriumi ühendamine poeetide loogikaga“. (Väljataga 1999: 78)

Lescure kirjeldab, et olles alustanud teosega „*Cent Mille Millions de Poèmes*“⁶, tabasid Queneau'd viie-kuue soneti kirjutamise järel kõhklused ning ta ei leidnud endas tugevust jätkata. Kuid kui ta kohtas Le Lionnais'd, pakkus too välja mõtte luua eksperimentaalse kirjanduse uurimise rühm. See julgustas ka Queneau'd oma sonettidega töötamist jätkama. Rühma esimene kohtumine toimus 1960. aasta novembris ning esmalt tegutseti nime S.L.E. või *sélitex* all, mis oli lühend väljendist *séminaire de littérature expérimentale*. Albert-Marie Schmidti algatusel sai kuu aja pärast S.L.E.'st Oulipo: *ouvroir de littérature potentielle*. Loodava potentsiaalse kirjanduse puhul oli väga suur roll tekstidele autorite poolt seatavail piiranguil. (Lescure 2003: 172-173)

⁶ 1961. aastal ilmunud teos, mis koosnes 10 sonetist, mis jagasid omavahel nii sama riimiskeemi kui riimuvaid helisid. Sonetiread on trükitud igaüks eraldi paberiribale ning iga rida saab kombineerida ülejäänud üheksa soneti ridadega, moodustades nõnda 10^{14} erinevat sonetti.

1.1.1. Oulipolikud piirangud

Lescure on toonud välja Le Lionnais' öeldu: "Iga kirjanduslik töö algab inspiratsiooniga, mis peab end võimalikult hästi kohandama teatavate piirangute ja protseduuridega". Oulipo soovis demonstreerida, et need piirangud on aga kohased ning külluslikud – ning tegelikult saabki näha neis eneses kirjandust. (Lescure 2003: 173) Kitsendused on seega ühtaegu nii teksti kirjutamisprintsipiiks, arengumehhanismiks ning samal ajal ka teksti tähenduseks. Hea näide sellest on Georges Pereci romaan „Kadu“ (*La Disparition*), mis tegeleb kadumisega, täpsemalt tähe *e* puudumisega.

Reeglitest ja piirangutest on pikemalt kirjutanud ka Oulipo liige Marcel Benabou. Ta toob välja, et piirangutel on tihti halb kajastus, kuna paljud hindavad kirjanduse kõrgeimate väärtustena siirust, emotsioone, realismi või autentsust ning näevad kitsendusi veidra ja ohtliku kapriisina. Isegi kõige positiivsemalt meelestatud kriitikud näivad piiranguid vaatlevat eelkõige edeva mänguna. Ainsa väärtusena võidakse välja tuua, et mõningatele lingvistilistele akrobaatidele ja sõnadega žongleerijaile loob see tsirkuse, milles oma virtuoossust demonstreerida. Sealjuures ei jäeta juhtimata tähelepanu kahetsusele, et see leidlikkus, töö ja innukus oleks võinud saada rakendust mõnes „tõsisemas“ kirjanduslikus püüdluses. (Benabou 1986: 40)

Benabou toob välja, et teatavad piirangutüübid on ometi sellisest halvast kuulsusest pääsenud. Nii on juba sajandeid hinnatud prosoodia reegleid – näiteks ollakse rahul faktidega, et aleksandriin koosneb kaheteistkümnest silbist või et soneti neljateistkümne rea riimid on omavahel väga täpselt korrastatud. Samuti peavad ka kõige kindlameelsemad formalismi kriitikud tunnistama, et eksisteerib vormilisi nõudeid, mille täitmisest ei saa kõrvale hoida. (Samas, lk 40) Benabou pole täpsustanud, milliseid nõudeid ta silmas peab, kuid võib arvata, et nende hulka kuuluvad 'tavapärasema' kirjanduse puhul näiteks süntaktikareeglid. Oulipos on aga üldist koherentsust tagavad nõuded – näiteks ilmne loogika, et tühik tähistab sõnapiiri – tihti asendatud muude vormiliste piirangutega. Queneau on sõnanud: „Inspiratsioon, mis seisneb pimedas kuulekuses igale reaalsuse impulsile, on tegelikkuses vaid orjameelsuse üks vorme. Klassikaline näitekirjanik, kes kirjutab oma tragöödiat, järgides teatavat hulka ammu tuntud reegleid, on oma loomingus vabam kui poeet, kes kirjutab kõigest, mis pähe tuleb, olles samal ajal orjaks reeglitele, mille suhtes on ta ignorantne.“ (Queneau 1973: 94).

Benabou sõnul on komistuskiviks eelkõige üleminek reeglilt piirangule: inimesed aktsepteerivad reegleid ja on tolerantsemad tehnika suhtes, kuid keelduvad piiranguist, kuna need näivad olevat ebavajalikud reeglid või tehniliste võtete liiasus. (Benabou 1986: 41) Piirangute tegelik ja paradoksaalne efekt, mis seisneb kujutlusvõime allasurumise asemel hoopis selle võimendamises, on tegelikult kergesti seletatav. Keelelise sunduse valimine võimaldab suuremal või vähemal määral kõrvale jätta ning ignoreerida kõiki teisi kitsendusi, mis tegelikult keele valdkonda ei kuulu. Piirangud toovad esile nii keelte olemust, kui ka end piirangutele allutava autori omadusi (Samas, 42-43)

Piirangulise paradoksi küsimust ühe teise oulipolase, George Pereci näitel kirjeldab hästi Pereci tõlkija Anti Saar:

“Ehk just selline ongi vabadus, mida oma kirjutamises, oma kirjatöös elamises otsis Péric. See, et “Elu, kasutusjuhendil“ on piirangud ja sundused, mis seavad kirjutaja silmitsi paratamatusega, ei pruugi tähendada seda, et kirjutaja oleks endalt röövinud loomingulise vabaduse. Vastupidi: kirjelduste ning pajatuste kergus ja sundimatus viib mõttele, et ehk on kirjutaja enesele reegli andnud selleks, et oma loomingulist vabadust veelgi suurendada; et ülendada oma vabadus teatavaks tunnetatud paratamatuseks. Teisisõnu: Péric pole vaba valima, mida või kuidas kirjutada, kuna tema vabadus on tugevam: ta on vaba ka valikutest, valikukohustusest kui sellisest.” (Saar 2012: 599)

Saar toob välja ka arvamuse, et Pereci liitumine kirjandusrühmitusega Oulipo oli võit mõlemale poolele. Péric sai julgust keelega avameelselt mängida, samas kui Oulipo leidis autori, kes suutis rühmituse ideoloogiat sõna otseses mõttes ellu viia. Lisaks muudele ambitsioonidele soovis ta kinnitada Queneau väidet: “Me ei kirjuta selleks, et inimesi lollitada” ning näidata, et oulipolike võtetega saab kirjutada nõnda, et see ka laiadele hulkadele korda läheb. (Samas, 601)

Võib öelda, et see on neil õnnestunud ning huvitava faktina väärib märkimist, et lisaks oulipolike kirjutamistehnikate kasutamise oma teostes, jagavad kummagi autori nii-öelda elutööd – vastavalt “Elu, kasutusjuhend” ja “Stiiliharjutused” – ka teatavat struktuurilist sarnasust, koosnedes täpselt 99 loost.

1.1.2. Eesti oulipolased

Märt Väljataga sõnab, et ka eesti kirjanduses leidub oulipolikel radadel liikunud kirjamehi, patafüüsilistest kirjandusteadlastest rääkimata. Kivisildniku elutöö „Nagu härjale punane kärbseseen“ on peaaegu ortodoksselt oulipolik kompendium. Selles on proovitud kätt mitmesuguste vanade kinnisvormide (renga, sonetipärg, haikud, tankad, anagrammid) elluäratamises. (Väljataga 1999: 86) Nende kõrvale on loodud Siberi haiku, mis koosneb 25+5 silbist – tähistamaks Stalini-aegset tavapärast karistust (esimene värss sisaldab 15 silpi, käibiva maksimaalkaristuse järgi ning + viimase viie silbi kohal markerib hauaküngast; Sildniku sonett („tehakse kahest viierealisest stroofist, millele järgneb neljakordne moraal; esimene stroof räägib sellest, kui halb oli vanasti elada, teine stroof kujutab paranenud olukorda“) või seitseteist kevadist sõna („kvantitatiivne luulevorm, kurva lõpuga kevadluuletus, piiratud seitsmeteistkümne sõnaga“) (Kivisildnik 1996: 804). Väljataga sõnul kombineerib Kivisildnik ka aleatooriliselt Juhan Liivi, Marie Underi ja August Sanga tekstifragmente. Üheks kõige produktiivsemaks uueks luulevormiks on aga osutunud Visnapuu „Sireli“ värsi- ja stroofistruktuuri järgiv visnapuudulik, mida on harrastanud lisaks Kivisildnikule Kauksi Ülle, Valeria Ränik, Karl Martin Sinijärv, Jim Rahman ja ka Märt Väljataga ise. (Väljataga 1999: 86) Kivisildnik on ise asja kommenteerinud nii: „Aavik väidab teoses „Puudused uuemas eesti luules“ (1922), et Visnapuu „Sireli“ on eesti kõige halvem luuletus. Visnapuudulik on katse veel halvemini kirjutada.“ (Kivisildnik 1996: 805) On selge, et oulipolik keele ja kirjanduse potentsiaalide avastamine ei ole piiratud vaid prantsuse kultuuriruumiga ning et ka eesti keel pakub kahtlemata võimalusi ühtaegu piirangutest mõjutatud ning teisalt äärmiselt loominguliste tekstide kirjutamiseks.

1.2. Ülesehitus

Teos „Stiiliharjutused“ toob lugeja ette ühe loo – kuid seda 99 eri vormis, millede korduvad elemendid võimaldavad „Stiiliharjutuste“ invariandi tuua välja sellisena: peategelane (enamikus variantidest ka mina-tegelane) sõidab rahvast täis bussis. Ta märkab üht pika kaelaga meest, kelle kaabul oli tavapärase lindi asemel nõör. Mees vihastab oma kõrvalseisva peale, kes teda väidetavalt meelega müksab. Nähes vaba kohta,

hõivab tõukleja selle kiiresti. Peategelane kohtab kõnealust meest veelkord samal päeval, keset üht väljakut. Seal soovib pikakaalalise ja veidrakaabulise mehe sõber tal oma mantli nõõpidega miskit ette võtta. Ning see jutt, erinevate lisanduste, muudatuste, kõrvalejätmiste ja ümbersõnastustega, täidab raamatu 99 erinevas variandis.

Lisaks üksikute harjutuste enese struktuurile on oluline ka tervikteose ülesehitus. Marek Tamm kohaselt on autor öelnud, et „Stiiliharjutusi“ tuleb lugeda järjest, et „efekt“ toimiks; teisisõnu, „Stiiliharjutuste“ koomilisus tugineb teose struktuuril (Tamm 2007: 135).

Teose 99 juttu ei näi hästi liigendamisele alluvat. Barbara Wright, „Stiiliharjutuste“ ja mitmete teistegi Queneau teoste inglise keelde tõlkija, on teose 1958. aastal ilmunud tõlke eessõnas püüdnud harjutused seitsmeks jagada⁷ (Wright 1981a: 14). Hiljem, 1981. aasta väljaande eessõnas, on ta küll selle jaotuse amatöörlikuks nimetanud (Wright 1981b: 7). Siiski võib lugedes leida väiksemaid tekstide gruppe, mis selgelt grupeeruvad – näiteks viiest meelest ajendatud „Gustatiivne“, „Taktiilne“, „Olfaktiivne“, „Visuaalne“ ja „Auditiivne“. Samuti esineb paare, millest mõni ongi vaid külj-külje kõrval mõistetavad, nagu näiteks „Afereesid“ ja „Apokoobid“, mis vastavalt tähistavad algus- ja lõpukadu, ning moodustavad kahe peale tervikteksti. Näitlikustamiseks olgu siinkohal ära toodud tekstide alguslaused:

Afereesid	Apokoobid	Terviktekst
Nesin jaid ussi.	Ma sise sõit täis autob.	Ma sisenesin sõitjaid täis autobussi.

Ka „Epentees“ ja „Epitees“ näivad kooslust moodustavat, olles sõnale tähtede lisamine vastavalt pigem alguse või lõpu poole. Näiteks algavad lood nõnda: 1) epentees: üksakord keskupäeva pariku nägein... 2) epitees: Ükskorda keskpäevav paikuz märkasing... Nagu eelmainitud tekstide pealkirjadest selgub, saab neist ammutada ka hulganisti retoorilisi võtteid, mis on tihti oluliseks viiteks ka kogu teksti täpsemaks mõistmiseks. Teksti loomise meetodid ja reeglid osutavad teisele aspektile, mida Queneau loomingu ja

⁷ 1) erinevad kõneviisid; 2) kirjaliku proosa erinevad stiilid, žanrid; 3) luulevormis harjutused; 4) keeles väljendatud inimtüübid; 5) grammatilised ja retoorilised harjutused; 6) kõnekeelsed ja argoos kirjutatud tekstid 7) ülejäänud.

„Stiiliharjutuste“ mõistmises ei saa tähelepanuta jätta – nimelt kirjandusrühmitus Oulipo, mis annab võimaluse vaadata teost väga ilmekas kontekstis. Marek Tamm on sõnanud, et Queneau ise oli oulipolane *avant la lettre*, sest kõik tema teosed testivad uusi kirjanduslikke võimalusi ja reegleid. (Tamm 2007: 131)

Tamm on välja toonud, et arv 99 sümboliseerib Queneaule üldisemaltki täiuslikkust, näiteks koosneb tema 1956. aastal toimetatud koguteos „Täiuslik raamatukogu“ täpselt 99 näitest. Samuti teeb Queneau 1973. aastal uut parandatud ja täiendatud „Stiiliharjutuste“ väljaannet ette valmistades raamatu sisus mitmeid muudatusi, jättes harjutuste koguarvu endiseks. Võrreldes esmatrükiga kustutab ta uuest väljaandest kuus lugu (sh „Reaktsiooniline“ ja „Naiselik“), ning teeb pisemaid muudatusi mitmes varasemas tekstis. Välja jäetud kuue loo asemele kirjutab ta kuus uut, mida iseloomustab ennekõike oulipolik vaim (nimetatud kahe asemele ilmuvad nt „Translatsioon“ ja „Lipogramm“). Juba kümme aastat varem oli teosest valminud eelpool mainitud rikkalik illustreeritud väljaanne, kus Queneau harjutustele sekundeerisid Carelmani ja Massini stiiliharjutused kujutavas kunstis. Selle väljaande lühikeses eessõnas kirjeldas Queneau esimest korda ka oma raamatu sünnilugu ning pakkus välja täiendava nimekirja 124-st võimalikust stiiliharjutusest (nt. ängistunult, joviaalselt, joobes, kaardimäng, reklaam, fenomenoloogiliselt, füüsikaline, seitse surmapattu, slavismid, topoloogiline, homoseksuaalne jne.) (Tamm 2007: 137-138).

1.3. Keelelised võtted

„Stiiliharjutuste“ loo 99 variatsiooni hulgas leiab lisaks tavapärasematele lähenemistele nagu metafooriline jutustusviis või mängimine erinevate keeleregistritega ka hulga rohkem või vähem eriskummalisi retoorilisi võtteid. Mitmed kirjandusrühmitusele Oulipo omistatud meetodid on selles teoses kasutust leidnud. Järgnevalt on mõned neist ära toodud, võttes aluseks Warren F. Motte koostatud ülevaatliku kogumiku lõpus ära toodud sõnastiku:

- 1) **Alfabeetiline draama** (ingl. k *alphabetical drama*) – lühike teatraalne vorm, milles näitlejate kõne jäljendab homofooniliselt kõlapilti, mis tekib tähestiku ettekandmisel. „Stiiliharjutustes“ on seda meetodit kasutatud tekstis *Olfactif*.

- 2) **Antonüümiline tõlge** (*antonymic translation*) – tekstiloomes protsess, mis kasutab lausungi muutmist oma vastandiks mööda teatavat sümmeetriatelge. Viimane võib olla asetatud mistahes tasandile – üksiksõna, grammatiliste tunnuste või ka lausungi üldtähendusele. „Stiiliharjutustes“ on vastav tekst *Négativités*.
- 3) **Aferees** (*aphaeresis*) – silbi või tähe ärajätmine sõna alguses, „Stiiliharjutustes“ on see võtte kasutusel samanimelises tekstis *Aphérèses*.
- 4) **Dierees** (*diaeresis*) – oulipiaanlikus sõnavaras ühe silbi kaheks jagamine. Seda võtet võib leida harjutuses *Homophonique*.
- 5) **Epentees** (*epenthesis*) – tähe, foneemi või silbi lisamine sõna keskele, ka „Stiiliharjutustes“ on seda võtet kasutatud samanimelises tekstis *Épenthèses*.
- 6) **Lipogramm** (*lipogram*) – tekst, milles teatavat tähte/tähti ei kasutata. Liponüümid, lipofoneemid ja liposilbid on tekstid, milles vastavalt teatud sõna, foneemi või silpi ei ole kasutatud. „Stiiliharjutustest“ leiab tähte *e* vältiva teksti *Lipogramme*.
- 7) **L.S.D.** – „*Littérature Sémo-Définitionnelle*“ – semo-definitsiooniline kirjandus, Marcel Benabou ja Georges Pereci poolt välja töötatud kirjanduslik võtte. Erinevaid tulemusi saavutatakse, kui asendatakse tekstis teatud hulk sõnu nende definitsioonidega. Queneau lõi selle võtte abil stiiliharjutuse *Définitionnel*.
- 8) **Epitees** (*paragoge*) – tähe või silbi lisamine sõna lõppu. See lisandus võib olla nii funktsionaalne kui ka tarbetu. „Stiiliharjutustes“ tekst *Paragoges*.
- 9) **Protees** (*prosthesis*) – tähe või silbi lisamine sõna algusesse. Selle võtte leiab samanimelises stiiliharjutuses *Prosthèses*.
- 10) **S + 7** (ka translatsioon) – Jean Lescure'i poolt välja töötatud teksti transformeerimise meetod, mille puhul iga tekstis esinev nimisõna asendatakse talle sõnaraamatus seitsmendana järgneva nimisõnaga. „Stiiliharjutustes“ tekst *Translation*.
- 11) **Spoonerism** (*contre-pétries*, e.k silbivahetus) – tavapäraselt tahtmatu häälikute ära vahetamine kahe või rohkema sõna vahel, näiteks 'pool ja sipar' soola ja pipra asemel. Prantsuse kirjanduses seostatakse silbivahetuse tahtliku kasutamise algust Rabelais'ga. „Stiiliharjutustes“ on silbivahetuslik tekst *Contre-petteries*.
- 12) **Sünkkoop** (*syncope*) – tähtede või silpide ärajätmine sõna või väljendi keskel. „Stiiliharjutustes“ on selle võtte abil loodud tekst samuti *Synopes*.

(Motte 1988: 209- 213)

Olgugi, et antud sõnastik teeb mitmete tekstide loomis- ja ka mõistmisprintsipi arusaadavamaks, jäävad mõned siiski pisut hämaraks. Paljude stiiliharjutuste puhul saab printsipi tuletada antud teksti lugedes, kuid toon siinkohal ära siiski mõned kasutatud võtted. „Stiiliharjutustes“ on need võtted kasutusel samanimelistes tekstides.

- 1) **Litootes** - stiilivõte, mis väljendab eituse vormis või kahekordse eitusega jaatavat sisu (*ei räägi ebatõtt*), ka hüperbooli vastand, poeetiline vähendus (*põlvepikkune mees*).⁸
- 2) **Sünhüüs** – retoorilise võttena segipaisatud sõnade järjestus lauses.⁹
- 3) Originaalis *homéoteleutes*, ingl. k *homeoptotes*, *homioptoton*, e.k silbikorduseline – „Stiiliharjutuste“ eestikeelne tõlge, sealhulgas ka pealkirjade osas, on tihti üsna seletav oma loomuses, kuid seda mitte niivõrd teistes keeltes. Võte, mille puhul sõnad lõppevad sama grammatilise elemendiga.¹⁰
- 4) **Metatees** – sõnasiseselt tähtede või silpide, lausesiseselt sõnade ümberkorraldus. Tavapäraselt vahetatakse omavahel ära eelkõige järjestikused tähed-silbid.¹¹
- 5) **Polüptootes** – samatüveliste sõnade kordus.¹²

Järgnevalt ülevaade tõlketeoreetilistest aspektidest, mis on olulised „Stiiliharjutuste“ ja seeläbi ka oulipoliku teksti tõlkimisel.

⁸ <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/litootes>

⁹ Silva Rhetoricae, <http://rhetoric.byu.edu/figures/S/synchysis.htm>

¹⁰ <http://rhetoric.byu.edu/Figures/H/homioptoton.htm>

¹¹ <http://rhetoric.byu.edu/Figures/M/metathesis.htm>, [http://en.wikipedia.org/wiki/Metathesis_\(linguistics\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Metathesis_(linguistics))

¹² <http://rhetoric.byu.edu/Figures/P/polyptoton.htm>

2. Tõlketeoreetiline raamistik

Newmark'i sõnul peetakse iga tõlke põhiliseks eesmärgiks 'ekvivalentse efekti' saavutamist, mis seisneb sama (või võimalikult lähedase) mõju tekitamises tõlke lugejatele võrreldes originaali lugejaskonnaga. Ta ise leiab, et ekvivalentne efekt on pigem soovitatav *tulemus*, mitte tõlke *püüdlus*. Meeles tasub pidada, et see on ebatõenäoline tulemus kahel puhul: a) kui lähtekeele teksti eesmärk on mõjutada ning tõlge peab informeerima (või ka vastupidi); b) kui lähte- ja sihtkeele tekstide vahel on esilekerkiv kultuuriline lõhe. (Newmark 1988: 48)

Üks tõlkimisel üles kerkivaid probleeme on Newmark'i kohaselt 'sõna versus lause konflikt'. Ta pakub välja printsiibi võimalusel tõlkida eelkõige lausekaupa (ja võimalikult sõna-sõnaliselt või täpselt), kui saab tabada üldist tähendust ning seejärel kontrollida, kas iga lähtekeelse teksti sõna on edasi antud – kusjuures ei võrdu see alati nende üksikult tõlkimisega (Samas, lk 51). Samuti võib esmaseks tõlkimise ühikuks pidada ka tervikteksti ning kõrvalekalded sõna-sõnalisest tõlkest on enamasti õigustatud teksti kui endale allutava võimu poolt (Samas, lk 68). Kontekst on alati tekstist lahutamatu, kuid samas suhteline, mõjutades tehnilisi mõisteid ja neologisme vähem kui üldsõnavara. Kui kirjanik tahtlikult uuenduslikult kirjutab, peab ka tõlkija, hoolimata kontekstist, tema eeskuju järgima. (Samas, lk 80)

Newmark on tähelepanu juhtinud olukorrale, kus grammatiliselt korrektne lause ei näi loogilist sisu omavat. Kuna on ebatõenäoline, et keegi muus osas mõistlikus tekstis hakkaks kirjutama seosetult, tasub kaaluda segadusttekitava elemendi võimalikku metafoorilist tähendust. (Samas, lk 106) Stiiliharjutuste puhul on määratlus 'mõistlik tekst' muidugi pisut teise tähendusega, teksti näilise sisulise ebalooilisuse tagant tasub aga eelkõige otsida teksti kirjutamisel aluseks olnud piiranguprintsiipe.

Newmark osutab üldiselt aktsepteeritud faktile, et hulgaliselt sõnamänge, dialekte või kultuurilist sisu sisaldavad tekstid, luule, samuti kõlaline proosa kuuluvad žanrite hulka, mis tõlkes vähemal või suuremal määral tähenduses kaotavad. Dialekti puhul lasub

tõlkijal eelkõige ülesanne otsustada kasutatud dialekti funktsiooni üle ning see ka tõlkes edasi anda. (Newmark 1988: 194-195)

Jakobson on välja toonud keeltevaheliste grammatiliste kategooriate omavahelise klappivuse rolli tõlkimisel. Kui mõnes keeles puudub mõni grammatiline kategooria, saab selle tähendust tollesse keelde tõlkida leksikaalsete vahenditega. Raskem on originaalile truuks jääda siis, kui me tõlgime keelde, milles on olemas mõni selline grammatiline kategooria, mida ei ole keeles, millest tõlgime. (Jakobson 2010: 303-304)

2.1. Tõlkemeetodid, -tehnikad ja -tüübid

Tõlkimisega seotud terminoloogias valitseb tihti segadus ja mitmetimõistetavus. Sellest on ülevaate andnud Lucía Molina ja Amparo Hurtado Albir, kes toovad esmase segaduse tagamaadena välja Vinay y Darbelnet' poolt aastal 1958. avaldatud teedrajava töö *Stylistique comparée du français et de l'anglais* (edaspidi SCFA), mis oli esimene tõlketehnikaid metodoloogilise eesmärgiga klassifitseeriv teos. (Molina, Albir 2002: 499) Selles töid nad välja protseduurid kui kirjeldused viisidest, mis on kasutatavad tõlkeprotsessis – kuigi tegelikult ei viita need tõlkija poolt rakendatavatele võtetele, vaid lõpptulemusele. See korratus on jätkunud ning tõlketehnikaid on segamini aetud teistegi tõlkekategooriatega: meetodi ja strateegiatega. (Samas, lk 506)

Järgnevalt kirjeldan kõigepealt Newmarki tõlkemeetodeid, mis jaotuvad sõltuvalt rõhuasetusest kas lähte- või sihtkeelele. Selles jaotuses on jälgitav tõlkija loomingulise vabaduse kasv alates sõnasõnalisest tõlkest, kus rõhk on originaalil kuni adaptatsioonini, mis on kõige vabam lähtekeele piirangutest. Siis võtan lähema vaatluse alla Molina ja Albiri sünteesiva lähenemise, kus antakse ülevaade erinevatest tõlketehnikatest, mis omakorda sõltuvad valitud tõlkemeetodist. Need eristused on vajalikud, et konkreetse analüüsi puhul võimalusel välja tuua nii tõlkemeetod kui konkreetne tõlketehnika. Lõpuks toon ära Peeter Toropi tõlketüübid, mis võtavad mudeltüübiks adekvaatse tõlke ja rõhutavad protsessuaalsust. Samas on ka Toropi tõlketüüpides selgelt jälgitav jaotus formaalse ja loomingulise, loova tõlkimise vahel, mis oluliseks tekstide tõlkimisel on eriti aktuaalne.

2.1.1. Newmark – tõlkemeetodid

Peter Newmark on toonud välja eristuse kaheksa tõlkemeetodi vahel, paigutades need skaalale sõltuvalt rõhuasetusest lähte- või sihtkeelele.

1) **Sõnasõnaline tõlge** (*word-for-word translation*)

Tõlkemeetod, mille puhul on suurim rõhk lähtekeelele. Lähtekeele sõnajärg säilitatakse ka tõlkes ning sõnad tõlgitakse üksikult, kasutades vastetena nende enimlevinud tähendusi, hoolimata kontekstist. Kultuurilised sõnad tõlgitakse täpselt, nn täht-tähelt. Peamiselt kasutatakse sellist tõlget, mõistmaks lähtekeele toimimisprintsipi või luua keerukas tekst eeltõlkimise käigus.

2) **Täpne tõlge** (*literal translation*)

Lähtekeele grammatilised konstruktsioonid asendatakse neile lähimate sihtkeele vastetega, kuid leksikaalsed sõnad tõlgitakse siingi eraldi ja kontekstiväliselt. Eeltõlkimise protsessina viitab see probleemidele, mis vajavad tõlkes lahendamist.

3) **Originaaltruu tõlge** (*faithful translation*)

Püütakse reprodutseerida täpset kontekstuaalset tähendust sihtkeele grammatilisi piiranguid järgides. Kultuurilised sõnad viiakse üle ning tõlkes säilitatakse grammatilise ja leksikaalse 'ebatavalisuse' aste (hälbimine lähtekeele normidest). Eesmärk on olla täiesti lojaalne lähtekeele kirjaniku intentsioonidele ja tekstiloomele (*text-realisation*). Võrreldes järgnevalt käsitletava semantilise tõlkega, on tõetruu tõlge dogmaatilisem ning vähem aldis kompromissidele.

4) **Semantiline tõlge** (*semantic translation*)

Lähtekeele teksti esteetilist väärtust võetakse rohkem arvesse kui tõetruu tõlke puhul, võidakse teha kompromisse tähenduse arvelt, et lõppvarianti ei jääks ebameeldivalt riivavaid sõnamänge, kordusi või assonantsi. Vähem olulised kultuurilised sõnad võivad vasteks saada kultuuriliste ekvivalentide asemel kultuuriliselt neutraalsed kolmandad või funktsionaalsed terminid. Semantiline tõlge on paindlikum, lubades tõlkija intuiitiivset suhtumist originaali.

5) **Kommunikatiivne tõlge** (*communicative translation*)

Originaali täpset kontekstuaalset tähendust püütakse edasi anda viisil, et nii sisu kui keelekasutus oleks lugejaskonnale kergesti vastuvõetav ning mõistetav.

6) **Idiomaatiline tõlge** (*idiomatic translation*)

Originaali 'sõnum' reprodutseeritakse, kuid tõlkes kipuvad moonduma tähendusnüansid, kuna eelistatakse kõnekeelseid väljendeid ja idioome ka juhtudel, kui need lähtetekstis ei eksisteeri.

7) **Vaba tõlge** (*free translation*)

Tõlkes antakse edasi originaali sisu ilma selle vormita. Tihti lähtetekstist tunduvalt pikem parafras, nii-nimetatud intralingvistiline tõlge.

8) **Adaptatsioon** (*adaptation*)

Võrreldes teiste tõlkemeetoditega on adaptatsiooni puhul suurim rõhk sihtkeelele, kõige 'vabam' tõlke vorm. Kasutatakse eelkõige näidendite ja luule tõlkimiseks – teemad, tegelased ja faabula üldiselt säilib, lähtekeele kultuur muudetakse sihtkeele kultuuriks ja tekst kirjutatakse ümber. (Newmark 1988: 45-47)

2.1.2. Molina ja Albir – tõlketehnikad

Molina ja Albir (2002: 510-511) on teinud ülevaate erinevatest tõlkemeetodite klassifikatsioonidest ning on pakkunud välja uue lähenemise, milles on varasema terminoloogilise segaduse vähendamiseks viidud vastavusse erinevate autorite kontseptsioonid.

Sealjuures toovad nad välja, et Vinay y Darbelnet' pakutud laenamist, transpositsiooni ja inversiooni¹³ ei tuleks käsitleda tõlketehnikana, kuna nende puhul pole tegu tõlkijale

¹³ 1) Laenamine. Sõna võetakse otseselt üle teisest keelest, näiteks ingliskeelne sõna *bulldozer* on üle võetud mitmesse keelde, sh ka eesti keelde – *buldooser*.

2) Transpositsioon. Sõnaliigi muutus, nt. verb nimisõna asemel, nimisõna eessõna asemel, nt. *Expéditeur* ja *From*.

3) Inversioon. Sõna või fraasi ümberpaigutamine lauses, et tekst oleks sihtkeelele omaselt loetavam, nt *Pack separately ... for convenient inspection* and *Pour faciliter la visite de la douane mettre à part ...* (Molina Hurtado 2002: 499-500)

avatud valikuga, vaid valitud keeltepaari poolt tehtava ettekirjutusega (Samas, lk 507) Tõlkemeetod viitab üleüldisele valikule, mis mõjutab kogu teksti; sellele, kuidas tõlkija viib eesmärgipäraselt läbi teatavat tõlkeprotsessi. Lähtuvalt tõlke eesmärgist võib valida mitmete tõlkemeetodite vahel: interpretatiivne-kommunikatiivne (tähenduse tõlge), sõnasõnaline (lingvistiline transkodeerimine), vaba (semiootiliste ja kommunikatiivsete kategooriate muutmine) ja filoloogiline (akadeemiline või kriitiline tõlge). Iga tõlkija poolt valitud lahendus vastab üleüldisele valikule, mis mõjutab teksti tervikuna (tõlkemeetod) ning sõltub tõlke eesmärgist. Tõlkemeetod omakorda mõjutab viisi, kuidas teksti väiksemaid ühikuid tõlgitakse – ehk tõlketehnikaid. (Samas, lk 506-508) Seega tuleb eristada tõlkija poolt valitud meetodit (näiteks sõnasõnaline või adaptatsiooniline tõlge), mis mõjutab kogu teksti ning tõlketehnikaid (näiteks sõnasõnalisus või adaptatsioon), mis omakorda mõjutavad teksti väiksemaid ühikuid. (Samas, lk 508)

1) **Võimendus** (*Amplification*)

Tõlkesse tuuakse detailid, mida pole lähtetekstis väljendatud – informatsioon, selgitav parafraseerimine. See jaotus hõlmab eneses SCFA kasutatud eksplikatsiooni, Delisle'i lisandust, Margot' legitiimset ja mittelegitiimset parafraseeringut, Newmark'i eksplikatiivset parafraseeringut ja Delisle'i ümberütlust (*periphrasis*) ja parafraasi. Ka joonealused märkused on üks võimenduse vorme.

2) **Laenamine** (*Borrowing*)

Sõna või väljendi otsene ülevõtmine teisest keelest. See võib olla puhas (ilma muutusteta) või naturaliseeriv (kohandatakse sihtkeele kirja-pildiga). Puhas laenamine vastab SCFA käsitlusele laenamisest ja naturaliseeriv Newmarki naturaliseerivale tehnikale.

3) **Kalka** (*Calque*)

Võõrkeelse sõna või väljendi sõna-sõnaline tõlge, mis võib olla leksikaalne või strukturealne. See jaotus vastab ka SCFA käsitlusele.

4) **Kompensatsioon** (*Compensation*)

Lähteteksti informatsiooni- või stiilielement võetakse sihttekstis kasutusele teises kohas, kuna sihtkeel ei võimalda seda edasi anda lähtetekstiga samas asupaigas. See on vastavuses ka SCFAs esitatud kontseptsiooniga.

5) **Kirjeldus** (*Description*)

Termini või väljendi asendamine selle vormi ja/või funktsiooni kirjeldusega.

6) **Diskursiivne looming** (*Discursive creation*)

Luuakse ajutine ekvivalentsus, mis kontekstiväliselt on etteaimamatu. On vastavuses Delisle'i lähenemisega.

7) **Kindlaskujunenud vastavus** (*Established equivalent*)

Kasutatakse terminit või väljendit, mis on sihtkeeles tunnustatud ekvivalentseks (sõnastike või kasutuses oleva keele poolt). See termin hõlmab SCFA käsitlust nii ekvivalentsusest kui ka sõna-sõnalisest tõlkest.

8) **Üldistus** (*Generalization*)

Üldisema või neutraalsema vaste kasutamine. On vastavuses SCFAs esitatud kontseptsiooniga üldistusest.

9) **Keeleline võimendus** (*Linguistic amplification*)

Lingvistiliste elementide lisamine. Seda kasutatakse tihti dubleerimise ja järeltõlke puhul.

10) **Keeleline tihendus** (*Linguistic compression*)

Lingvistiliste elementide ühendamise, kokkusurumise sihttekstis. Seda kasutatakse tihti sünkroontõlkes ja subtiitrite puhul.

11) **Sõna-sõnaline tõlge** (*Literal translation*)

Sõna või väljendi sõna-sõnaline tõlkimine. Erinevalt SCFA definitsioonist ei tähenda see sõna-haaval tõlkimist. Näiteks ingliskeelse sõna *ink* tõlkimine prantsuse keelde *encre* 'ina ei ole sõna-sõnaline tõlge, vaid kindlaskujunenud vastavus. Molina ja Albiri sõna-sõnaline tõlge vastab Nida formaalsele ekvivalentsusele – kui vorm langeb kokku funktsiooni ja tähendusega, nagu näites *She is reading* ~ *Ella està leyendo*, kuid mitte näites *They are as two peas* ~ *Se parecen como dos guisante*.

12) **Modulatsioon** (*Modulation*)

Lähtetekstiga võrreldes muudetakse vaatepunkti, fookust või kognitiivset kategooriat; muutus võib olla leksikaalne või strukturealne. See on vastavuses ka SCFA käsitlusega modulatsioonist.

13) **Täpsustamine** (*Particularization*)

Lähtetekstiga võrreldes konkreetsema või täpsema termini kasutamine. Vastab SCFA loodud käsitlusele.

14) **Reduktsioon** (*Reduction*)

Lähtetekstis väljendatud infoelementide summutamine sihttekstis. (nt. the month of fasting ~ Ramadan, araabia keelde tõlkides). See tehnika hõlmab endas nii SCFA ja Delisle'i implikatsiooni, Delisle'i kokkusurumist (*concision*) ja Vásquez Ayora väljajätu.

15) **Asendus** (**lingvistiline, paralingvistiline**) (*Substitution* (*linguistic, paralinguistic*))

Lingvistiliste elementide asendamine paralingvistilistega (intonatsioon, žestid). Eelkõige kasutusel suulises tõlkes.

16) **Transpositsioon** (*Transposition*)

Grammatilise kategooria muutmine. (nt *He will soon be back* tõlgituna hispaania keelde kui *No tardará en venir*, asendades määrsõna soon verbiga *tardar*, selle asemel et säilitada ka asesõna ja kirjutada: *Estará de vuelta pronto*.)

17) **Variatsioon** (*Variation*)

Lingvistiliste või paralingvistiliste elementide muutmine, mis mõjutavad lingvistilise varieerimise aspekte: teksti tooni, stiili, sotsiaalset või geograafilist dialekti. Nt teatriteksti tõlkimisel dialektiliste tunnuste muutmine või sissetoomine, laste jaoks romaanide kohandamisel muutus stiilis ja toonis.

(Molina, Albir 2002: 510-511)

2.1.3. Torop – tõlketüübid

Võrreldes Newmarki ja teiste eelmainitud teoreetikutega on Peeter Toropi (1999: 147-148) lähenemine teistsugune: rõhk on tõlkeprotsessil. Torop eritab kahte tüüpi protsesse: väljendusplaani rekodeeritakse teise keele ja kultuuri vahenditega väljendusplaani (see on valdavalt keeleline ja formaalne protsess) ja sisuplaani transponeeritakse tõlke sisuplaani (see on valdavalt kunstiline, taasloov protsess). (Samas, lk 146). Adekvaatse tõlke kuulutab Torop mudeltõlkeks ja tuleb just sellest lähtuvalt oma kaheksa tõlketüüpi, mis, nagu juba nimetusest näha, ei ole konkreetsed tõlketehnikad, aga samas ka mitte otseselt meetodid, ühendades teooriat ja praktikat. Esmapilgul tundub, et taoline lähenemine võiks olla tulemuslik just „Stiiliharjutuste“-laadsete tekstide puhul, seda just eelkõige väljendus- ja sisuplaani ja sellega seotud formaalse ja loomingulise tõlketeggevuse eristamise tõttu.

rekodeeriv tõlge				transponeeriv tõlge			
analüütiline tõlge		sünteesiv tõlge		analüütiline tõlge		sünteesiv tõlge	
auto- noomne	domi- nantne	auto- noomne	dominantne	auto- noomne	domi- nantne	auto- noomne	dominantne
täpne tõlge	formaal- ne tõlge	tsitaat- tõlge	keeleline tõlge	kirjeldav tõlge	temaati- line tõlge	vaba tõlge	ekspressiivne tõlge

Joonis 1. Toropi tõlkeprotsessi mudel (Torop 1999: 147).

3. „Stiiliharjutuste” tõlkimisest

Hoolimata asjaolust, et „Stiiliharjutused” on väga huvitav ning nüanssiderohke teos juba üheainsa keele siseselt, on väga kõnekas teose erinevate tõlgete ning originaali võrdlus. Järgnevalt olen analüüsi aluseks võtnud 1981. aasta prantsuskeelse uustruki, tõlgetena samal aastal ilmunud ingliskeelse „*Exercises in style*”, mille tõlkijaks on Barbara Wright ning 2007. aastal ilmunud „Stiiliharjutused”, mille eestindasid Jana Porila, Triinu Tamm ja Ain Kaalep.

Väljataga on tähelepanu juhtinud küsimusele, kas Oulipole omased teksti loomist suunavad konventsioonid, reeglid ja piirangud on lugejale märgatavad. Mõned konstruktsioonid võivad jääda nii peidetuks, et nad lugemisel ei osutu kuidagi esteetiliselt mõjusaks. Näiteks reeglist, et iga lause teine sõna alaku konsonandiga, ei piisa vähimalgi määral eripäraste tekstide produtseerimiseks. (Väljataga 1999: 82) Tõlkimise vaatepunktist ei ole see niivõrd oluline aspekt, kuid meeles tuleb pidada, et ka tõlkija on teose lugeja. On oluline, et tõlkes säiliks teksti ülesehituspriinid, aga selleks on mõõdapääsmatu tingimus see, et tõlkija piirangu ära tunneb ja kindlaks teeb.

3.1. Struktuurimuutused

Analüüsitava teose ülesehitusliku struktuuri tõttu on tõlgete puhul läbiviidavad muudatused üsnagi märgatavad. Keeltevahelises tõlkes tehtud asendused moodustavad omalaadseid gruppe. Siinkohal pakun välja jaotuse, mis ilmestab neid gruppe ning tõlgete vahel aset leidnud muutusi.

Ülevaatliku tabeli 1981. aasta prantsuse- ja ingliskeelsete ning 2007. aasta eestikeelse väljaande vaheliste erinevuste kohta leiab Lisas 1.

Täieliku asenduse puhul asendatakse tõlkija poolt tõlkimatuks hinnatud tekst täielikult mõne teise tekstiga. Nendeks võivad olla Queneau varasemalt avaldatud ning 1973. aastal

lõpliku kuju saanud „Stiiliharjutustest“ välja jäänud tekstid või ka tõlkijate loominguna sündinud tekstid.

Stiililise asenduse puhul säilib originaalteksti idee, kuid tõlge omandab teatava nihke – näiteks asendatakse lähtekeele aktsent, dialekt või subkultuuri keel sihtkeele kultuurikeskkonnaga sobivamaga. Nagu järgmiseski jaotuses, mängib siin rolli keelepaari omavaheline sobivus, kuid seda mitte grammatilises käsitluses – näiteks oleks üsna mõttetu tõlkida prantsusekeelset teksti *Anglicismes* inglise keelde samuti anglitsismidena.

Kolmandasse jaotusesse kuuluvad keelepaari omavahelistest võimalustest tingitud asendused. Oluline on asjaolu, kas sihtkeele kategooriad – näiteks ajavormid – võimaldavad otsest tõlget või tuleb tõlkimisel läbi viia teatav nihe.

1) Täielik asendus

a) Queneau varasemate väljaannete tekstidega

Eesti keelde: *Loucherbem – Naiselik*

Homophonique – Reaktsiooniline

Inglise keelde: *Tanka – Haiku*

Lipogramme – Feminine.

b) Tõlkijate loominguga.

Inglise keelde: *Ensembliste ~ Permutations by Groups of 5, 6, 7 and 8 letters*

Définitionnel ~ Permutations by Groups of 9, 10, 11 and 12 letters

Par devant par derrière – Consequences.

2) Stiililine asendus

Eesti keelde: *Italianismes – Fennismid.*

Inglise keelde: *Vulgaire – Cockney*

Anglicismes – Gallicisms

Loucherbem – Rhyming Slang

Javanais – Back Slang

Italianismes – Opera English

Poor lay Zanglay – For se Frrensh

Paysan – West Indian.

3) Keelepaari grammatilistest võimalustest tingitud asendus.

Eesti keelde: *Passé simple* – *Ennemuistne*

Imparfait - *Lihtminevik*

Inglise keelde: *Passé simple* – *Reported speech*

Imparfait – *Passive*

Ilmneb, et ingliskeelses tõlkes on tehtud tunduvalt rohkem muudatusi kui eestikeelses, mis on mõneti üllatav, arvestades inglise ja prantsuse keele omavahelist suuremat sarnasust võrreldes eesti keelega. Tekib küsimus, kas asendused näitavad keeltevahelise tõlke võimalikkust või pigem ilmestavad iga tõlkija otsuseid. Suure tõenäosusega on neis mõlemas oma tõde.

3.2. Tõlgitavuse küsimus

Kokkuvõttes erineb eestikeelse väljaande sisukord prantsuse omast nelja loo poolest. Tõlkimatuks on hinnatud *Louchebém*, mis tugineb lihunike argoole ning *Homophonique*, milles lugu esitatakse samakõlalistes, kuid erinevalt kirjutatud sõnades. Võib arvata, et viimase põhjus tuleneb puhtalt keelte häälduslikust eripärast – eesti keele kirja- ja häälduspilt langevad üldjoontes kokku, samas kui prantsuse keele kohta seda öelda ei saa. Need tekstid on asendatud kahe looga 1947. aasta väljaandest, mida Queneau hilisemates trükkides enam ei kasutanud – „Naiselik“ ja „Reaktsiooniline“. Eesti keelele on tundmatu ka kirjakeele lihtminevik *passé simple* – sellest on tõlkes saanud „Ennemuistne“. Ka inglise keel on nende ajavormide puhul pisut muudatusi teinud. Originaali „*Passé indefini*“ on saanud vasteteks „Lihtsalt mineviku“ ja *Past* ehk minevik ning olevikuvormis kirjutatud harjutus jääb olevikku mõlemas tõlkes. Eelmainitud *Passé simple*, mis eesti keeli jutustab: „Olnud keskpäeva. Reisijad sisenenud autobussi,“ on ingliskeelses teoses muutunud kaudseks kõneviisiks, *Reported speech*. Prantsuskeelne kirjeldava mineviku vorm on inglise keeles vasteks saanud passiivi, *Passive*, ning eesti keeles lihtmineviku.

Wright hindas inglise keelde tõlkimatuks seitse teksti. Sealgi tugineb osa asendustest teose varasematel variantidel, näiteks *Feminine*, *Haiku*, ja *Reactionary*. Väärib tähelepanu, et välja on jäetud mitmed tekstid, mille loomisprintsipi ka inglise keeles

kerge rakendada oleks, näiteks *Translation, Par devant par derrière* ja *Definitionnel*. Samuti on välja jäetud *Lipogramme*, millega eesti tõlkijad on hästi hakkama saanud. Nimelt tugineb see reeglil vältida tekstis teatavaid tähti. Tamm toob välja, et originaalis on nendeks tähed *e, f, j, k*, eesti keeles *a, c, f, t, ö*. Peamine rõhk on ilmselt siinjuures vastavalt tähtedel *e* ja *a*, mis on keelte olulisimad tähed. Samuti on aga Queneau teinud ühe tahtliku vea: originaalis on teksti jäetud üks *e* ning vastavalt ilutseb tõlkeski üksainus *a* (Tamm 2007:138-139). Vaadeldes võrdluseks venekeelset tõlget, on lipogrammis ära jäetud vene keele levinuimad täishäälikud: *a* ja *o* (Volevitš jt 2001: 595)

Inglisekeelses teoses on tekitatud kaks lisavarianti algsele kahest tekstist koosnevale permutatsioonide grupile. Nii originaalis kui eesti keeles on kasvavate tähegruppide ja kasvavate sõnagruppide permutatsioonid. Inglise keeles on aga neli varianti: *Permutations of 2, 3, 4 and 5 letters*, samuti *Permutations of 5, 6, 7 and 8 letters*, siis *Permutations of 9, 10, 11 and 12 letters* ning *Permutations of 1, 2, 3 and 4 words*. Tuleb tõdeda, et ingliskeelsed variandid on keerukama ja raskemini mõistetava struktuuriga, samas kui prantsuse ja eesti keeles on nende harjutuste formaalne struktuur väga kindel ja selge.

„Stiiliharjutuste“ tõlkimise teeb keerukamaks ka hulgaliste dialektide kasutamine. Anne Lange on dialekti kohta öelnud, et see on nii piirkondlik kui sotsiaalne allkeel, nii territoriaalne kui ka ühiskondlikule rühmitisele omane keelekuju. Piirkondliku keelekasutuse tõlkimisel on tavaks tunnistada tõlgitavuse piire ning üldiselt ongi murdekeelse originaali vasteks tõlkes kirjas markeeritud kõnekeelsus (Lange 2008: 14). Selle teose puhul teeb asja keeruliseks fakt, et kõnekeelset teksti eksisteerib juba originaalis ning seega tuleb kõiksugustele murretele sobivaid vasteid leida. Järgnevalt vaatlen dialektilise dominandiga tekste tõlgetevahelises võrdluses, mida mõneti lihtsustab teose struktuur (kuigi teatud määral on tekste asendatud ning seeläbi ka nende järjekord muutunud).

Eestikeelse teksti „Kõnekeelne“ lähtetekstiks on *Vulgaire*, inglise vasteks aga *Cockney* – kokni ehk eelkõige Ida-Londoni töölisklassi kõnepruugis tekst. Neist viimane on pisut markeeritum, viidates väga konkreetsele inimrühmale, samas kui nii prantsuse kui eesti tekstid on pigem lohakam kõnekeel. Samuti on prantsuse ja eesti keeles küllalt suures ekvivalentsuses *Paysan* ja „Talupoeglik“, samas kui Wright (1981b: 5) on tõdenud, et

inglise keeles poleks olnud mõtet üritada reprodutseerida 19. sajandi prantsuse talupoegade kõnepruuki ning on asendanud selle tekstiga *West Indian*.

Omapäraste aktsentidele keskenduvate tekstide pealkirjad on juba vormiliseltki kõnekad. Nii on lähteteksti *Poor lay Zanglay*, inglise keele *For ze Ffrensh* ning eesti *Yingl us tehle* toredad häälduspildid vastavalt väljenditest *Pour les Anglais*, *For the French* ja *Inglastele*. Siinkohal on mõistetav, et inglise keeles oleks raskevõitu anda edasi inglisepärasest prantsuse keele hääldust ning seega valiti justkui sümmeetriliselt prantsuse aktsendiga inglise keel. Eesti keeles õigustab inglise aktsenti ilmselt nii originaalilähedus kui ka tõsiasi, et see on meile tuttavam kui prantsuse. Sarnaselt eksisteerib stiiliharjutus „Anglitsismid“ nii eesti kui prantsuse keeles, samas kui ingliskeelses trükis on see taaskord asendatud gallitsismidega. Originaalteksti italianismidest on eesti keeles saanud „Fennismid“, arvestades prantsuse-italia ja eesti-soome keele sarnast lähedusastet. Inglise keeles on aga vasteks *Opera English*. Kõikide viimatikäsitletud näidete puhul on tõlkemehhanismiks kodustav tõlge. Hellenismid on aga esindatud kõigis kolmes keeles. Samuti eksisteerib teoses tekst, mis on kirja pildilt täielikult sama kõigis keeltes, seda vaid erinevate pealkirjade all: *Macaronique*, *Dog Latin* ja *Köögiladina*. Neis kõigis on esitatud ladinakeelsete fraaside imitatsioonid, mis ilmselt põhinevad prantsusekeelsetel sõnadel – käänates ja pöörates neid justkui ladina omi. Ingliskeelses väljaandes on ladinapärasust rõhutatud ka kujunduselemendi – vanaaegse kirjašriftiga.

Prantsuskeelsed slängilised ning kindla struktuuriga kõnepruugid *Louchebem*¹⁴ ja *Javanais*¹⁵ on vastavalt inglise keeles asendatud tekstidega *Rhyming slang*¹⁶ ja *Back slang*¹⁷, mis põhinevad samavõrra kindlavormilistel keele kodeerimisel tekkivatel slängidel. Eesti keelde pole esimest neist püütud tõlkida (nagu eelpool mainitud, on see asendatud looga „Naiselik“). „Salakeel“ seevastu näib taotlevat võrdlusväärsel vormilisel ülesehitusel põhinevat rolli.

Heites pilgu eestikeelsele tõlkele, ilmneb, et enamasti on tekstis esinevad reaalsed, eelkõige Saint-Lazare'i jaam, eksotiseerivalt sisse jäetud. Kuid „Talupoeglikus“ on sellesama jaama kohta öeldud nii: „Ühe suure maja ees, see pidi küll vähemasti Talina piiskopipalee

¹⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Louchebem>

¹⁵ <http://en.wikipedia.org/wiki/Javanais>

¹⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Rhyming_slang

¹⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Back_slang

olema.“ Uurides originaali, on selline asendus väga kohane: *dvant une grande bâtisse qui pouvait ben être queuqu'chose comme le palais dl'évêque de Pantruche, comme i disent eux zautres pour appeler leur ville par son petit nom*. Kuna originaalis on kasutusel kõnekeelsem ja vanem nimetus Pariisi kohta, *Pantruche*, on ka eesti talupoeglikus kõnepruugis pisut muudetud vorm Tallinnast kohane, et vastavat varjundit edasi anda.

On selge, et teose tõlkimisest saab kõige adekvaatsemalt kõnelda antud teose tõlkija. „Stiiliharjutuste“ puhul on tänuväärne võimalus heita pilk mõningate tõlgete loojate vaadetele selle ebatavalise teose tõlkimisest. Lisaks konkreetse teose probleemistikule annab see ülevaate ka autorite suhtumisest oma loomingu tõlkimisse kui sellisesse ning sõnamängurohkete tekstide tõlkimisest tõlkija pilgu läbi.

3.2.1. Umberto Eco

Teoses *Mouse or rat?* on Umberto Eco hulgalise isikliku kogemuse baasilt nii tõlkijana kui tõlgitava teose autorina käsitletud mitmeid tõlget puudutavaid küsimusi. Nii on ta oma teoste (nt. „Roosi nimi“, „Foucault' pendel“) tõlkijaile andnud soovitusel näiteks erinevate kirjelduste tõlkimisel pigem jätta kõrvale sõnasõnaline tähendus ning säilitada sügavama tasandi tähendust või mõju, mida see peaks looma. Nii võib öelda, et tõlkijad – autori loal – küll muutsid teksti, kuid just nii sai see ka teistes keeltes edasi anda just seda, mida Eco soovis. Seega võib ette tulla olukordi, kus tõlkija peab teksti mõju säilimiseks muutma nii originaalteksti sõnasõnalist tähendust kui selle osutust. (Eco 2003: 70-71)

Queneau „Stiiliharjutuste“ tõlkimise kohta on Eco sõnanud, et tihti tuli tal tavapärase tõlkimise asemel pigem mängida sama mängu kui autor – aru saada, millist laadi sõnamänguga tegu on ning seejärel järgida neidsamu reegleid teises keeles. Mõned harjutused rõhutavad eelkõige sisu (põhitekst on ennustuse, unenäo, pressiteate vormis või on muudetud näiteks litootese võtet kasutades) ning neid saab tõlkida suuremal või vähemal määral sõna-sõnaliselt. Teiste harjutuste puhul on tähtsam väljendusplaan (näiteks anagrammid, permutatsioonid, lipogrammid, onomatopoees, sünkoop, metatees jne) ning nende puhul oli ainsaks võimaluseks tekst nn uuesti kirjutada. (Samas, lk 77-78)

Eco on välja toonud ka tõsiasja, et Stiiliharjutustes on viiteid ka luulevormidele: näiteks on originaalteksti antud edasi aleksandriinides, viidates parodeerivalt prantsuse

kirjandustraditsioonile. Eco võttis sealkohal vabaduse jutustada see lugu samavõrd parodeeriva viitelisusega romantismiajastu kirjaniku Leopardi *canto*'dele. Üks variatsioon prantsuskeelses tekstis kasutab pseudo-anglitsisme – „*Une dai vers middai, je tèquite...*“ Prantsuse anglitsismide tõlkimine itaalia anglitsismideks polnud Eco sõnul keeruline – oluline oli sõnasõnalise ümberpanemise asemel kujutada ette, kuidas itaallane võiks kõnelda segases inglise keeles. (Samas, lk 78)

Tekib tahtmine tuua välja fakt, et Eco, oma teoseid ja nendesse peidetud sõnamänge ja viiteid kirjeldades, kuuluks justkui hingelt isegi Oulipo ridadesse:

Vahel küsin endalt, kas ehk ei kirjuta ma romaane puhtalt selleks, et neisse panna hermeetilisi viiteid, mis on vaid mulle endale mõistetavad. Tunnen end kui maalikunstnik, kes paigutab maastikupildile, puulehtede vahele – pea nähtamatult – oma armastatu nimetähed. Ja see ei oma tähtsust, kui isegi tema ei suuda neid ära tunda. (Samas, lk 118)

3.2.2. Barbara Wright

Queneau teose inglise keelde tõlkinud Barbara Wright on oma mõtteid jaganud teose eessõnas ning oma arvamusi ka aastate jooksul täiendanud. Wright on sõnanud, et tema arvates oli Queneau eesmärgiks „Stiiliharjutustega“ eelkõige põhjalik uurimus keele võimaluste alal, eksperiment keelefilosoofias. Kirjanik tõukab keelt erinevates suundades, et näha, mis juhtub. Olles keelevirtuoos ning armastades nii ennast kui oma lugejaid lõbustada, tõukab ta keelt pisut kaugemalegi kui võib vajalikuna näida. (Wright 1981a: 14-15)

Queneau oli Wrightile öelnud, et just „Stiiliharjutused“ on üks tema teostest, mida ta sooviks näha tõlgituna. Tõlkija on sõnanud: „Tol ajal mõtlesin, et ta on hull. Ma leidsin, et see raamat on eksperiment prantsuse keele kui sellisega, ja seeläbi ka sama tõlkimatu nagu küüslaugulõhn Pariisi metroos. Kuid ma eksisin. Just nõnda, nagu ei loe lugu ise, ei loe ka konkreetne keel, milles see kirjutatud on.“ (Samas, lk 16)

Teose tõlgitamatus ilmestab seegi, et Queneau nõustus Wrighti hinnanguga, et seitse teksti polegi inglise keelde tõlgitavad, ja lubas need asendada tõlkija pakutud lugudega. (Samas, lk 16)

3.2.3. Triinu Tamm

Üks kolmest „Stiiliharjutusi“ eestindanud tõlkijatest, Triinu Tamm¹⁸, kirjeldas teose tõlkimist huvitava ja loomingulisena ning tõi välja, et ei tekkinud teatavat rutiinsust, mis pikkade romaanide „ümber trükkimisel“ võib tekkida. Samas oli aga tegu teosega, mille tõlkimine läks mahuga võrreldes aeglaselt. Kuna eksisteeris mitmeid loomingulisi võimalusi ja erinevaid lahendusi, oli tõlkides rõõm leida sobivaid lahendusi ja sõnu, justkui ristsõna kokku sobitades, et kõik õigesti kokku klapiks. Ühtaegu oli tegu väga loomingulise tõlkimisega, teisalt olid ette antud aga väga kindlad piirangud. Tamm uuris ka teisi tõlkeid ning protsessi käigus olid eelkõige võrdluseks kõrval teose soome- ja itaaliakeelsed tõlked.

Tõlkeprobleemidest tõi Tamm välja keeltevahelise erinevuse sookategooriate osas – näiteks kas lähte- või sihtkeel üldse eristab grammatilist sugu, kas teatav sõna „vahetab“ ümberpaneku käigus sugu – ning kas sooaspekt kannab üldse tähenduslikku rolli? Samuti võivad probleemi tekitada erinevad murded – mida ja kuidas saab võrdsustada? Nii ilmnevad probleemid mõnede keelepaaride vahel, mis mõnes teises jällegi üldse ei ilmu.

Oluline küsimus, mille Tamm välja tõi, puudutab kultuurilisi keelekihte. Eelkõige võrreldes „Stiiliharjutuste“ originaali ning ingliskeelset tõlget eesti keelega, kerkib esile erinevate keelekihtide eksisteerimise küsimus. Prantsuse ja inglise keeles saab keelekasutuse järgi üldiselt väga täpselt järeldada kõneleja päritolu, ühiskonnaklassi ja muid kuuluvusi; erinevatel gruppidel on kasutusel väga erinevad väljendid jne. Eesti keel on Tamme sõnul justkui monoliitsem, ühtsem – ning see vastab ka väiksemale ühiskondlikule kihistumisele.

¹⁸ Töö autor vestles Triinu Tammega „Stiiliharjutuste“ tõlkimise teemal 23.01.2013.

3.2.4. Anti Saar

Nagu eelpool öeldud, jagavad Queneau ja Perec oma loomingus palju sarnaseid oulipolikke omadusi. Nii on kõnekas ka Perec'i „Elu, kasutusjuhendi“ eesti keelde tõlkinud Anti Saare kirjutatu:

“Akrostihhon, lipogramm, hüpogramm jms on stilistilised võtted, milles kirjalik keel omandab sümbolilise tavaväärtuse kõrval ikoonilise ehk pildilise või muustrilise kvaliteedi. Nii ei piisagi nende kujundite tuvastamiseks sõnade ja lausete lugemisest harjumuspärasel, semantilisel tasandil. Tuleb juhinduda teose motost: “Vaata pärani silmil, vaata!” [...] Tõsi, lihtsasti dešifreeritavate kujundite ja keelevigurite kõrval leidub EKJ-s ka selliseid, mis jäävad peitu enamiku lugejate ees. Tõlkes muudab olukorra veelgi keerukamaks kultuurikonteksti nihe. (Nii näiteks oleks liiga optimistlik uskuda, et teatud teemaloendist EKJ-s leitakse üles kõigi Pereci kaas-oulipolaste hüpogrammi kodeeritud nimed.) Nii või teisiti pidasin tähtsaks järgida struktuurse ekvivalendi pakkumise printsiipi algusest lõpuni ja kõigis minule teatavaks saanud detailides.“ (Saar 2012: 18)

Kuulates Anti Saare ettekannet seminarisarjas Semiosalong¹⁹, tabas tugev äratundmine, kui Saar kõneles probleemidest, mis Pereci „Elu, kasutusjuhend“ tõlkides ette tulid. Olgugi et Saar hoidvat end tõlketooriast, ilmnes siiski, et oulipolikku teksti tõlkides on olulisim tuvastada selle loomisprintsiip ning siis selle kohaselt luua vastav tekst. Ta juhtis tähelepanu sellelegi, et tõlkimise raskuste juurde kuulub ka vastutus – tõlkija vastutus autori, lugejaskonna ja ka keele enese ees. Tõlge kannab endas enamasti aga kaht kvaliteeti, hoolimata algteksti iseloomust – kummastust ja täpsust.

3.3. Võrdlev tekstianalüüs

Käesoleva analüüsi eesmärk on aru saada üldistest „Stiiliharjutuste“ tõlkimisel valdavatest printsiipidest ja tuua välja kolme keele vahel läbi viidud tekstianalüüsi käigus

¹⁹ Semiosalong #28 Anti Saar: Tõlkekirjandus / lõtk ja nikerdus. 28.03.2013

tähelepanu pälvinud ilmekamad tekstinäited. Prantsus-, inglise- ja eestikeelsete tekstide üksikasjalikum võrdlus on ära toodud Lisas 2.

Olfactif – Olfactory – Olfaktiivne.

See tekst on hea näide oulipoliku piiranguga teksti tõlkimisest. Käesoleva töö autor avastas selle teksti loomispriinipiiri enda jaoks just keeltevahelise võrdluse kaudu. Kui üldiselt on enamik tekstidest tõlgitud küllaltki sõnasõnaliselt, siis vaadeldes stiiliharjutuse „Olfaktiivne“ erinevaid variante, tekkis kerge hämming. *Odeur d’abbés, de décédés* ei ole väga võrdne *abee ja tseesiumi lõhnaga*, veel vähem *the smell of a beastly seedy ego*’ga. Lähemalt uurides rullub aga selles tekstis välja tähestiku häädus – siinkohal saab ära tunda eelpool mainitud oulipoliku retoorikavõtte alfabeetiline draama. Näitlikustan seda eestikeelse tähestiku väljendatud hääduste kaudu. Mõnede sõnade puhul kujuneb täht mitme sõna piirilt kokku, nii mõnestki sõnast aga tuleneb mitu tähte (kalkkirjas tähed lisatud minu poolt): „abee (*a, b*), tseesiumi (*c*), deemose (*d*), efeebi (*e, f*), Gerhardi (*g*), hiiejota (*h, i, j*), Kalle, lemmenoppe (*k, l, m, n, o, p*), kuuherne (*q, r, s, t*), puu (*u*), vee (*v*), õueääre ööpüü (*õ, ä, ö, ü*).“

Võib arvata, et tegelikult on eesti keeles seda võtet paremgi väljendada kui prantsuse või inglise keeles, sest meil ei tulene lausestruktuurist tingitult erinevaid tähti kandvate väljendite vahele eessõnu *de / of*.

Logo-rallye – Word game - Sõnaralli

Tõlkemeetodina võib näha pisut semantilise tõlke poole kalduvat originaaltruudust. Kasutatud tehnikate seal on lisaks sõna-sõnalisele ja kindlaskujunenud vastavusele ka näiteks modulatsioon ja võimendus.

Miskipärast seisab 'eestlane' bussis, kui teised bussiplatvormil.

Prantsuskeelne: *un jour, je me trouvai sur la plate-forme d’un autobus qui devait sans doute ...*

Ingliskeelne: *one day I happened to be on the platform of a bus which must no doubt have..*

Eestikeelne: *ühel päeval seisin ma bussis, mis kahtlemata pärines...*

Selline lauseehitus teeb olukorra selgemaks, muidu oleks väljendus kohmakam, keerulisem või ambivalentsem. Eesti keeles on bussiplatvorm liitsõna, samas kui teistes

keeltes on see fraas, mille lõpuosaks on buss. Samuti on prantsuse ja inglise keeles osutavad asesõnad need, mis näitavad, et edasi räägitakse bussist, mitte platvormist. Eesti keeles oleks keerukam väljendada sama ideed, järgides väljendusplaani ranget vormi (võimalusena võin kujutada ette näiteks varianti: *seisin platvormil, millelt väljuv buss pärines kindlasti...*) Seega on nähtavasti selguse eesmärgil peetud platvormi segavaks elemendiks, mis teksti funktsiooni edasiandmisel kandvat rolli ei oma.

Omalaadsed muudatused on ka järgmistes tekstikatketes:

... qui sans doute faire partie de la dot de la fille de M. Mariage, qui présida aux destinées de la T. C. R. P.

... which must no doubt have formed part of the dowry of the daughter of a gentleman called Monsieur Mariage who presided over the destinies of the Paris Passenger Transport Board.

... mis kahtlemata pärines veimevakast, mille sai kaasavaraks preili Pulm, kelle isa hoidis transpordikompanii ohjasid.

Esiteks, inglise keeles on lahti kirjutatud nii transpordikompanii kui Monsieur lühendid, mis on loogiline käik arusaadavuse säilitamiseks. Eestikeelses variandis on need elemendid kodustavama tõlke kasutamisega sootuks kõrvale jäetud.

Teiseks toimub eestikeelses tekstis rõhuasetuse vahetus (modulatsioon). Nimeliselt on eesti keeles mainitud ära preili Pulm, samas kui teistes on sedasi märgitud isa.

Teatav stiilinihe ilmneb ka teksti lõpuosas: *Foutriquet ~ little squirt ~ tõllmokk*. Kui *foutriquet* ja *little squirt* viitavad mõlemad väiksele kasvule või lihtsalt ebaolulisele inimesele, siis tõllmokk neid konnotatsioone ei kannu ja on tugevalt halvustav.

Le côté subjectif - The subjective side - Subjektiivne pool

Eesti keelde semantiline tõlge, inglise keelde pigem originaalitruu.

Tehnikatest ilmneb lingvistiline vähendus - Eesti keeles kirjeldatakse koos nii kaabut kui mantlit, originaalis ja inglise keeles eraldi: „*proovisin ära päris vinge uue kaabu ja mantli, mis minu meelest olid ikka efektsed küll*“ ~ „*J'inaugurais un nouveau chapeau, assez coquin, et un pardessus dont je pensais grand bien*“ ~ „*I was inaugurating a new, rather sprightly hat and an overcoat of which I thought most highly.*“

Eestikeelses tõlkes võib näha tõlketehnikana variatsiooni, kuna on toimunud muutus teksti toonis.

Prantsuse keeles pälvib eripärase vormina tähelepanu näiteks ladinapärase mitmus *'de ces immondes autobi'* ning inglise keeles on kogu teksti puhul tajutav asetumine kõrgemasse kultuurikihti – kasutatud on näiteks väljendit vanakreeka väljendit *hoi polloi*, mis on omane inglise kirjandusele alates 19. sajandist: *'one of those unspeakably foul omnibi which fill up with hoi polloi precisely at those times when I have to consent to use them.'*

Eesti keeles on säilinud üleolevus, kuid sel kujul, et see madaldab ka kõneleja enda stiili. Leksika on valitud teisest keelekihist: *„see juhtus ühes niukses jäledas bussiloksus, mis lähvad inimrämpsus täis just siis, kui mina neid olen sunnitud kasutama“.*

Distinguo – Distinguo - Nüansid

Näide stiiliharjutusest, mille tõlkimiseks tuleb järgida reegleid ja „mängida keelemängu“ vastavalt iga keele omapäradele. Prantsuse ja inglise keel võimaldavad rohkem kõlalistele sarnasustele mängida:

Dans un autobus (qu'il ne faut pas prendre pour un autre obus); un personnage (qui ne perd son âge); il possédait (et non pot cédaît); cestuy rala (et non cette huitre hala)

I saw (not an eyesore); one of his characteristics (and not his character's instincts)

Ühes autobussis (üldse mitte roosussis), nägin ma (ja mitte maa) tegelast (kes ei tee sugugi last)

Inglise keel mängib pisut rohkem silbivahetustele, mille seast leiab teisegi Oulipole omase võtte, spoonerismi:

Wearing a dark soft hat (and not a hot daft sack); the chap complained (not the chaplain comped); seeing a free place (not placing a free See)

Vaba kohta silmates (ja mitte vaba silma kohates); mille ümber oli keerdus pael (ja mitte peerdus kael).

Kompensatsioonimeetod on ilmne – samades kohtades ei saa samu võtteid kasutada. See tõlge ilmestab, kuidas homofoonial põhinev sõnamäng on võrreldavate keelte puhul omaseim prantsuse keelele ning kõige raskemini edasi antav eesti keeles. See vastab aga

ka loogiliselt keelte omadustele – eesti keele kirja- ja häälduspilt langevad pea täielikult kokku ning erineva kirjapidiga sama hääldust esitada on keerukam.

Homéotéleutes – Homeoptotes - Silbikorduseline

Selle teksti puhul on tegu selgelt piirangupõhise tõlkega.

Originaali väljendusplaanis kordub lõpp –ule: *de canicule, un véhicule, je circule*, jne. Samuti on ka rongijaama nimi allutatud sellele võttele: *la gule Saint-Lazule*.

Inglise keeles on korduvaks sõnalõpuks valitud –ate, mis väljendub korra ka sama häälduspildiga sõnas *great* – sama häälduspilt. Originaalipäraselt on muudetud ka jaam: *Saint-Lazate gate*.

Eesti keeles kaldub tõlge originaalist kaugemale, sisuplaan on säilitatud minimaalselt ning vorm on säilinud vaid silbikorduse funktsioonina. Originaal ja selle ingliskeelne tõlge on säilitanud täislauselise ülesehituse; laused on pigem keskmisest pikemadki, eriti inglise keeles:

Un jour de canicule sur un véhicule où je circule, gesticule un funambule au bulbe minuscule, à la mandibule en virgule et au capitule ridicule.

On a certain date, a corporate crate on which the electorate congregate when they migrate at a great rate, late, had to accommodate an ornate, trachate celibate, who started to altercate with a proximate inmate, and ejaculate: „Mate, why do you lacerate, obliterate and excoriate my plates?“

Eestikeelne tekst on aga märgatavalt minimalistlikum – lühike, koosnedes peamiselt ühesõnalistest ja lihtlausetest:

Bussi tagumine platvorm. Sõitmine. Üks imelik hingeline. Tõuklemine. Sõimlemine. Sulaselge tülinorimine. Eest mine! Siis korraga istumine. Hiljem, päris ime! Milline kokkusattumine!

Võib tekitada hüpoteesi, et eesti keel ei võimalda moodustada samasilbiliselt lõppevatest sõnadest pikemaid lauseid, kuna sõnalõpp viitab kindlamale grupile. Antud tekst on tugevalt nominatiivne, mõne teise valitud silbi puhul oleks võinud 'tekkida' eelkõige tegusõnad jne. Ühe kategooria/paradigma sõnadest on raske panna kokku pikemat

süntagmat. Prantsuse ja inglise keeles võivad aga sama lõppu kanda nii nimisõnad, tegusõnad, mäarsõnad jne.

Onomatopées – Onomatopoieia - Onomatopoeetiliselt

Piirangupõhine tõlge, milles ilmnevad keelelised eripärad, traditsioonid ja kõlaerinevused.

Sur la plate-forme, pla pla pla, d'un autobus, teuff teuff teuff, de la ligne S (pour qui sont ces serpents qui sifflent sur), il était environ midi, ding din don, ding din don, un ridicule éphebe, proüt, proüt, ...

On the platform, pla pla pla, of a bus, chuff chuff chuff, which was an S (and singing still dost soar, and soaring even singest), it was about noon, ding dang dong, ding dang dong, a ridiculous ephebus, poof poof, ...

S-liini (susi sabad sisisevad) autobussi mürr-mürr-mürr platvormil vorr-vorr-vorr, oli umbkaudu keskpäev, pimm-pomm, pimm-pomm, naeruväärne nooruk, etskae, ...

Lisaks mimeetiliste helide kasutamisele on sellesse teksti peidetud omapära, millele viitab venekeelse tõlke looja. Nimelt on repliik „*Pour qui sont ces serpents qui sifflent sur vos têtes?*“ pärit Racine'i tragöödiast „*Andromache*“ ja on prantsuse poeesia kõige tuntum näide alliteratsiooni kohta (Volevitš jt 2001: 592). Inglise keeles on vastav tekst asendatud reaga Percy Bysshe Shelley teosest „*To a Skylark*“²⁰. Vaadeldes eestikeelset vastet, võib arvata, et tõlkija ei märganud lisaks alliteratsioonile ja onomatopöale kasutatud stiilivõtet – või tegi valiku seda mitte nõnda tõlkida.

Moi je – Speaking personally – Mina igatahes

Tegu on originaalitrüki tõlkega, milles esineb palju kultuurilisi väljendeid ning tõlgitud vastavuses sihtkeelele omaste fraasidega. Tõlkes on säilitatud grammatiline ja leksikaalne 'ebatavalisuse' aste.

Marcher sur les pinglots ~ tread on your dogs ~ lakkamatult sõrgadel trambib

Fout en rogne ~ makes you bloody wild ~ ajab see kopsu üle maksa

Comme un pêteux ~ like a bloody coward ~ nagu viimane argpüks

²⁰ Quiller-Couch, Arthur Thomas, Sir. The Oxford Book of English Verse. Oxford: Clarendon, 1919, [c1901]; Bartleby.com, 1999, kättesaadav: <http://www.bartleby.com/101/608.html>

Moi, je lui aurais foutu une baffe à ce salaud qui m'aurait marché sur les pieds.

Personally I would have clipped him one, any bastard that trod on my toes.

Mina igatahes oleks valand vastu vahtimist mölakale, kes mu varvastel tallab.

Ampoulé – Noble - Ülev

Tegu on originaaltruu tõlkega, milles ilmneb pisut keeltele omane kultuuriliste keelekihtide erinevus. Selle teksti puhul näib, et prantsuse keele leksika annab rohkem mänguruumi, näiteks on varieeritud ka tavapärasemaid sõnu nagu kael: *col – cou*, samas kui nii eesti ja inglise keeles on tõlgitud vastavalt (ja tavapäraselt) *kael* ja *neck*.

Omapärane on selles harjutuses esinev tekstisisene viide „Stiiliharjutustele“ endale:

Je remarquai, avec la précision et l'acuité de l'indien sur la sentier de la guerre, le présence d'un jeune homme dont le col était plus long que celui de la girafe au pied rapide, et dont le chapeau de feutre mou fendu s'ornait d'une tresse, tel le héros d'un exercice de style.

I noticed, with the precision and acuity of a Red Indian on the warpath, the presence of a young man whose neck was longer than that of the swift-footed giraffe, and whose felt hat was adorned with a plait like the hero of an exercise in style.

Sõjaretkel oleva indiaanlase kotkapilgul märkasin noormeest, kelle kael oli pikem välejalgse kaelkirjaku kaelast ning kelle viltkaabut ehtis põimitud pael nagu stiiliharjutuste kangelasel.

Eesti keel näib leksikaalsete valikute puudujääki kompenseerima – kuna on kasutatud siiski üsna tavapäraseid sõnu, võrreldes *a passenger of irresolute and farinaceous mien ~ ähmase jahunäolise sõitja*. Kompensatsiooni võib näha järgnevas lauses, samuti on seda laenväljendit kasutatud ka ingliskeelses tõlkes:

... accompagné d'un camarade arbitre des élégances qui ...

... accompanied by a friend, and arbiter elegantiarum, who was ...

... saatjaks sõber. Too arbiter elegantiarum kõneles sõnu...

Paréchèses – Parechesis - Pareheesid

Kindla piiranguga tekst, kus kõigis keeltes on korduvaks elemendiks –*bu-* :

Transhabutait [transhabuter kui tahtliku veaga variant sõnast *transbahuter*] *bultérieurement*.

Originaalist lähtuvalt on selge õigustus ka ‘vigastel’ sõnadel *buupüsti* , ja *bussequently* (*subsequently*).

Inglise keel võimaldab helilist vastavust säilitades elemendil esineda *bu-* kirjapildis ka variandina *boo-*, nt *boody* (*booty*). Inglise keel mängib samas ka hääldusega, et kirjapildis oleks *bu*: *busuading* (*persuading*).

Tõlkes on säilitatud eelkõige vorm, kuigi ka teatav invariantne sisujoon säilib. Kasutatakse kompensatsioonimeetod ning enda keele võimaluste ja leksika pannakse proovile, mängides vigadega arusaadavuse piiril, et kasutada *bu*’d. Semantiline klappivus on vähemtähtis. Eesti keeles on säilitatud korrektsem keelekasutus, vähem on tehtud uusloomingut ja pigem tehtud leksikaalseid valikuid kui olemasolevaid sõnu muudetud.

Bultérieurement, en un conciliabule, il butinait cette stimulation : “Buse! Co globuleux bouton buche mal ton burnous ! »

But bussequently I buheld him with a buckish buddy who was busuading him to budge a button on his bum-freezer.

Bufonaad päädis bulvaril, kus paabusilma embusse liibunud tobus tundsin ära tollesama rābustaja, seekord oli küsimus burnuse nõõbistuses.

Nagu näha, võib selle teksti määratlada üsnagi originaaltruuks.

Teksti lõpus esineb väike omapära, mis hakkab kultuuriliselt mängima.

Nous dégustâmes ensuite le chouige-gueume de la dispute, les châtaignes de l’irritation, les raisins de la colère et les grappes de l’amertume.

Next we sampled the chewing gum of dispute, the chestnuts of irritation, the grapes of wrath and a bunch of bitterness.

Seejärel proovisime nägeluse närimiskummi, ärrituse kastaneid, viha viinamarju ja kibeduse kobaraid.

“*Grapes of Wrath*” on John Steinbecki 1939. aastal ilmunud romaan. Prantsuse keeles kõlabki pealkiri “*Les Raisins de la Colère*”, kuid trükivalgust nägi see seal aastal 1947, samal aastal kui „Stiiliharjutuste“ esmatrükk. Eestikeeli on teose pealkiri “Vihakobarad”. Antud tekstis on prantsuse ja inglisekeelsed teosepealkirjad olemas, eestikeelses tekstis aga on pealkiri justkui ‘laiali laotunud’. Samuti ilmneb eesti keeles assonants kahe väljendi puhul, inglise keeles aga ühel korral ning originaalis puudub täiesti. Muidugi võib seos Steinbecki teosega olla juhuslik ning kirjutamise hetkel tahtmatu, praeguses kultuurikeskkonnas tekitab see aga paratamatu äratundmise.

3.4. Teooria ja praktika

Järgnevalt püüan praktilise analüüsi käigus tuvastatud võtteid paigutada eelpoolmainitud teoreetikute käsitluste raamesse. Lähtudes Newmarki tõlkemeetodeist ning Molina ja Albiri tõlketehnikatest, ilmneb, et peamiseks tõlkemeetodiks on originaaltruu tõlge, põhilisteks tõlketehnikateks sõnasõnaline tõlge ja kindlaks kujunenud vastavus. See sobib loogilise arusaamaga, et kirjandusteose tõlke funktsioon peaks olema nii originaali sisu kui ka vormi edasiandmine, säilitades ka sihtkeeles võimalikult palju originaali keelekasutuse nüansse. Tõlketehnikates prevaleerivad sõnasõnalisus, kindlaks kujunenud vastavus, aga ka laenamine ja adaptatsioon. On selge, et originaaltruuduse edastamiseks on tarvis võimalikult ekvivalentseid väljendeid, adaptatsiooni kasutamise vajadus tekib aga kultuurilistest erinevustest.

3.4.1. Tekstinäiteid Molina ja Albiri tõlketehnikate jaotustele

Adaptatsioon	<i>Pour moi, ce sera un picon</i> → Mulle üks tume õlu. (stiiliharjutuses <i>Inattendu</i>)
Võimendus	<i>la fille de M. Mariage</i> → <i>the daughter of a gentleman called Monsieur Mariage</i> (Logo-rallye)

Laenamine	Puhas: <i>Procession</i> → <i>Procession</i> (<i>Négativités</i>) Naturaliseeritud: <i>coléoptère</i> → <i>coleopter</i> (<i>Métaphoriquement</i>)
Kalka	<i>à la Petite-Pologne</i> → <i>at the Little Poland</i> (<i>Fantomatique</i>)
Kompensatsioon	„vigase“ teksti loomine; ’bu’ kui läbiv silp: <i>d’un bus qui transhabutait</i> ~ <i>Buupüsti täis bussi</i> (<i>Paréchèses</i>)
Diskursiivne looming	<i>Je découvris bientôt la crème de cette boue circonscrivante</i> → <i>Peagi märkasin ümberkaudse kõntsa vaieldamatut tippu</i> (<i>Partial</i>)
Kindlaskujunenud vastavus	<i>coucher par écrit</i> ~ <i>set down in writing</i> ~ <i>paberile panna</i> (<i>Maladroit</i>)
Üldistamine	<i>la T. C. R. P</i> → <i>transpordikompanii</i> (<i>Logo-rallye</i>)
Keeleline vähendus	<i>un rond de corozo</i> → <i>pöör</i> (<i>En partie double</i>)
Sõna-sõnaline tõlge	<i>Dans un hyperautobus plein de pétrolonautes</i> → <i>In a hyperomnibus full of petrolonauts</i> (<i>Hellénismes</i>)
Modulatsioon	<i>...qui sans doute faire partie de la dot de la fille de M. Mariage</i> → <i>mis kahtlemata pärines veimevakast, mille sai kaasavaraks preili Pulm</i> (<i>Logo-rallye</i>)
Transpositsioon	<i>Ton pleurnichard</i> → <i>snivelling tone</i> (<i>Notations</i>)
Variatsioon	<i>Jmonte donc, jpaye ma place comme de bien entendu et voilàtipas qu’alors jremarque un zozo l’air pied, avec un cou qu’on aurait dit un télescope et une sorte de ficelle autour du galurin.</i> → <i>So A ’m stand’n’ n’ ahtsoider vis frog bus when A sees vis young Froggy bloke, caw bloimey, A finks, ‘f’at ain’t ve most funniest look’n’ geezer wot ever A claps eyes on. Bleed’n great neck, jus’ loike a telyscope, strai’ up i’ was an’ ve titfer ‘e go’ on ‘is bonce, caw, A fought A’d ‘a died.</i> (<i>Vulgaire</i> → <i>Cockey</i>)

3.4.2. Näiteid Toropi tõlketüüpide jaotustele

- 1) **Formaalne tõlge** – keeleline materjal allutatakse täielikult formaalsetele kitsendustele. Sisu muutub, vorm jääb samaks. „Stiiliharjutustest“ näiteks „Olfaktiivne“.

- 2) **Täpne tõlge** – Rõhk väljendusplaani eraldi vahendamisel, ilukirjanduse puhul leksika rida-realt esitamine. Antud teose puhul näivad enamus tõlgetest langevat sellesse gruppi, näiteks „Jutustus“, „Eitus“ jne.
- 3) **Keeleline (mikrostilistiline) tõlge** – dominant on originaali väljendusplaanis, originaali lingvistiline eripära dikteerib ülejäänud väljendusplaani tunnused. Näitena võiks tuua teksti „Silbikorduseline“.
- 4) **Tsitaattõlge** – selle puhul luuakse formaalne tsiteeritavus, sõnaline täpsus antud formaalsete piirangute raames. Näiteks „Kasvavate tähegruppide permutatsioon“, „Kasvavate sõnagruppide permutatsioon“, samuti „Afereesid“, „Apokoobid“.
- 5) **Temaatiline tõlge** – originaali sisuplaanist tuletakse mõlemad plaanid. Näitena tooks näiteks „Ennemuistse“, mis tegelikult tervikuna originaali sisuplaanist tuletati.
- 6) **Kirjeldav tõlge** – teadlik loobumine originaali väljendusplaanist. Kuna loo väljendus ongi „Stiiliharjutustes“ suure rõhuga, siis sellest teoses ma kirjeldava tõlke näiteid tuvastada ei suutnud.
- 7) **Ekspressiivne (retseptiivne) tõlge** – eesmärgiks on originaali ja tõlke lugejate reaktsioonide sarnasus, mõjujõu säilitamine sisu ja vormi hinnaga. Näitena tooks välja „Talupoegliku“ (seal on oluline aspekt ka kohanime muutmine). Inglisekeelsest tõlkest võiks tuua näitena *For zee ffrensh*, seal on muudetud nii vorm kui sisu, inglastele adresseeritud inglispärasest aktsendist on saanud prantslastele adresseeritud prantsusepärase aktsent.
- 8) **Vaba tõlge** – originaali on kasutatud kui algimpulssi. Näitena võib tuua inglisekeelses teoses juurde kirjutatud permutatsioonide grupi.

3.4.3. Järeldusi

Vaadeldes tõlkeid lähtuvalt Molina ja Albiri käsitlesest, tekib küsimus, kas keeles juba omaks võetud võõrsõnu tuleks määratleda pigem naturaliseeriva laenamise või juba kindlaks kujunenud vastavusena. Keelelisest aspektist lähtudes kuulusid need justkui mõlema alla – üldisesse keeletraditsiooni on need tulnud laenamise kaudu, kuid ajapikku keeles niivõrd omaseks saanud, et neid tajutakse pigem kindlas vastavuses olevatena, mitte laensõnadena. Kuna antud teose puhul võib läbivalt järeldada, et tõlkemeetod ei

rõhu eksotiseerivale tõlkele, on keeles omaks võetud laensõnad ja 'kalkad' paigutatud pigem kindlaskujunenud vastavuse või sõnasõnalisuse alla.

Samuti võib täheldada, et vormiliste piirangutega teksti tõlkimisel asetub rõhk rohkem lähteteksti poole ning läheneb pigem täpsele tõlkele. Sealjuures ilmneb, et tugevalt oulipolike piirangutega tekstide tõlkimine ei mahu hästi ei Newmarki ega Molina ja Albiri jaotuste alla. Toropi tõlketüüpidest näib paremini sobivat tsitaattõlge. Siinkohal pakun välja aga piirangupõhise tõlkemeetodi, mis on omane just oulipolike piirangutega tekstide tõlkimisele. Oluline on nii vormi kui sisu säilitamine, kuid sõnamängulisi aspekte ei saa anda edasi sõnasõnalise tõlkega. Tuleb kindlaks teha teksti loomiseks kasutatav printsiip, niinimetatud sõnamänguline piirang. Piirangupõhine tõlkemeetod lähtubki piirangu funktsioonist ning lähtetekstiga sama piiranguprintsiipi kasutades taasluuakse tekst, säilitades invariantset sisu ning piirangust lähtuvat vormi. Sellega haakuv tõlketehnika võiks olla piiranguline ekvivalentsus.

Ühe paljusid tekste läbiva elemendina hakkab silma reaali *la gare Saint-Lazare*, mille nimetusena on ka inglise keelde laenatud *gare Saint-Lazare*, mis viitab asukoha prantsusepärasusele. Ka on pigem säilitatud tiitlina *Monsieur*, mitte näiteks asendatud see Mister'iga (näiteks stiiliharjutuses *Logo-rallye – Word game*). Eesti keeles seevastu on pigem näha kodustavat lähenemist. Samast harjutusest pärineb ka järgnev näide, kus originaali *T. C. R. P.* on inglise keelde tõlkides kirjutatud selgitavalt lahti *Paris Passenger Transport Board*'ina, seevastu kui eesti keeles on asukohale osutamine sootuks kaotatud ning vastena kasutusel *transpordikompanii*. Üldiselt võib aga leida hulgaliselt nii tekste, mille ingliskeelne tõlge on vabam eestikeelsest – kui ka vastupidi. Lisas 2 ära toodud keeltevahelise võrdleva üksikasjalikus analüüsis leiab hulgaliselt näiteid mõlemale tendentsile.

Keeltevaheliste tõlgete võrdlemisel ilmnevad ka keelte eneste omadused ja võimalused. Teatavate vormiliste piirangute järgimise võimalikkus tõlketeksti luues illustreerib muuhulgas keele olemust, näiteks homofoonilise teksti loomiseks on tarvilik keele kirja- ja kõlapildi teatav lahknevus, mis näiteks eesti keelele üldiselt omane ei ole.

Oulipolike tekstide tõlkimisel ilmneb teatav topeltkodeerimine. Ühest küljest avaldub valik loomingulisuse ja formaalse, sõna-sõnalt tõlkimise vahel lähte- ja sihtkeele paari siseselt. Teisalt võib piirangut ennast vaadelda kui lähtekeelt ning tõlkijal on valik: kas järgida seda rangelt, puhttehniliselt, tõlkides sõna-sõnalt või modifitseerida

loominguliselt. Loomingulise lähenemisega väljendab tõlkija teksti terviklikumat mõistmist – arusaama, et sel tehnilisel piirangul võib olla ka mingi tähendus.

„Stiiliharjutustest“ leiab muuhulgas tekste, milles tehtud muudatuste põhjused ja tagamaad jäävadki arusaamatuks. Näiteks originaalis, harjutuses *Precisions* mainitud mitmed konkreetset mõõtmel (näiteks bussi laius ja kõrgus, kaabu kõrgus, möödunud minutite hulk) omandavad ingliskeelses tõlkes hoopis teised numbrilised väärtused. Võib teoretiseerida, et ehk on tavapärane buss Ameerikas lihtsalt suurem kui Euroopas, kuid see selgitus ei näi olevat loogiline teiste muudatuste puhul. Ehk on hoopis siingi tegu osavalt ärapeidetud stiilivõttega? Oulipo puhul näib see võimalus alati säilivat.

Kokkuvõte

Raymond Queneau „Stiiliharjutused“ on kirjandusrühmitusele Oulipo omaselt arvukate stiililiste piirangute loodud tekst. Need piirangud on autor seadnud iseenesele ning paradoksaalselt omandab ta nii aga just erakordse kirjandusliku vabaduse. Paljude sõnamängude ja retooriliste võtetega kogumik 99 stiiliharjutusest loob tõlkijatele väljakutse. Olemuslikult prantsuse keele ja kultuuritraditsioonidega lahutamatult läbipõimunud teos näib olevat tõlkimatu, kuid ometi pole seda. Paljudel puhkudel ei saa tõlkijad aga loota sõna-sõnalisele tõlkele, säilitamaks tekstide funktsiooni. Nii tuleb neil „ära õppida“ Queneau mängureeglid ning nende kohaselt mängida teise keele võimalustega. Needsamad piirangud pakuvad tõlkijailegi väljakutse kõrval omalaadset loomingulist vabadust. Piirangute efekt kujutlusvõime võimendamises lähtub aga keelelise kitsenduse eelistamisest kõikidele teistele kitsendustele. Piirangud toovad esile ka keelte omadusi ning hästi on see jälgitav just oulipolike tekstide keeltevahelisel tõlkimisel.

Tõlkimisel ilmnevad probleemid iseloomustavad kõnekalt ka vastavatele kultuuridele omaseid aspekte keeles endas, keelekihtides, traditsioonides ning ka ühiskonnakihtides – ning need ilmnevad asendustes, mis keeltevahelistes tõlgetes tehakse. Võib teha järeldusi, millistel kaalutlustel valitakse asendusteks sobivaid subkultuuride kõnepruuke, millist ühiskondlikku kihistumist näitavad kasutatavad registrid jne.

Teose tõlkijad on osutanud tihti loomingulisele väljakutsele, mida selle tõlkimine pakub – see on justkui ristsõna, mis lahendamisel rõõmu pakkudes kokku klappima hakkab. Teksti esmalt näilisest lahutamatusel prantsuse kultuurikeskkonnaga võib välja kasvada hoopis vaade, mille kohaselt ei loe selle teksti puhul tegelikult ei lugu ise ega ka keel, milles see on kirjutatud. Oluline on looming, piirangud ja mängulisus.

Stiiliharjutusi, mille keskmes on üks lugu, mis variatsioonidega kordub kõigis 99s harjutuses, saab tõlkida suuremal või vähemal määral sõna-sõnaliselt ning seda on teose tõlgetes üldiselt ka tehtud. Harjutused, mille puhul on tähtsam väljendusplaan, tuleb aga nende loomiseks kasutatud printsiibi põhiselt teises keeles nn uuesti kirjutada. Omalaadne eristus ilmneb ka oulipolikult piiranguliste tekstide siseselt. Osad neist luuakse pea matemaatiliste võtetega, mis ka tõlkes eeldab puht-formaalset tekstiloomet – näiteks tähti või sõnu konkreetse mustri järgi ümber paigutavad permutatsioonid, sõnade algus- või lõpukaod jne. Teised seevastu nõuavad rohkelt loomingulisust, et originaali efekt väljenduks ka tõlke sihtkeeles – näiteks tähestiku kõlapildi homofooniline jäljendamine lauses esitatud loetelu kaudu.

Töös ilmnes, et traditsioonilised käsitleused tõlkemeetoditest ja –tehnikatest ei näi oulipolikele piirangutele allutatud tekstide tõlgete analüüsis täielikult rakendatavad. Käesolevas töös pakutakse välja piiranguline tõlkemeetod. Meetod lähtub piirangu funktsioonist ning sama piiranguprintsiipi kasutades taasluuakse tekst, säilitades invariantset sisu ning piirangust lähtuvat vormi. Sellega haakuv tõlketehnika võiks olla piiranguline ekvivalentsus.

Kasutatud kirjandus

- Benabou, Marcel 1986. Rule and Constraint. – Warren F. Motte (ed.). *Oulipo: A Primer of Potential Literature*. Lincoln: University of Nebraska Press, 40-47.
- Eco, Umberto 2003. *Rat or mouse? Translation as negotiation*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Jakobson, Roman 2010. Tõlkimise keelelistest aspektidest. *Acta Semiotica Estica* VII: 299-306.
- Kivisildnik, Sven 1996. *Nagu härjale punane kärbseseen*. Tartu : Eesti Kostabi Selts
- Lange, Anne 2008. *Tõlkimise aabits*. Tallinn: Valgus.
- Le Lionnais, Francois 1999. Lipo : [Prantsuse (kirjanduslikust) rühmistusest Oulipo]. *Vikerkaar* 5-6: 68-76.
- Lehoux, Valérie. *Les Grandes Gueules – Les Exercices de style en chansons* <http://sortir.telerama.fr/concerts/les-grandes-gueules-les-exercices-de-style-en-chansons,96901.php>
- Lescure, Jean 2003. A Brief History of the Oulipo. – Nick Montfort, Noah Wardrip-Fruin (eds.). *The New Media Reader*, 172-176. Kättesaadav: http://manovich.net/vis242_winter_2006/New%20Media%20Reader%20all/12-oulipo-03.pdf
- M. V 2003. Teod: Mari Unt. *Sirp* nr 41 (2986), 31. oktoober. <http://www.sirp.ee/archive/2003/31.10.03/Teater/teater1-2.html>
- Madden, Matt. *99 ways to tell a story: Exercises in style* <http://www.exercisesinstyle.com/>
- Molina, Lucía; Albir, Hurtado 2002. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach. *Meta* 47(4): 498–512. Kättesaadav: <http://www.erudit.org/revue/meta/2002/v47/n4/008033ar.pdf>

- Motte, Warren F. 1988. *Oulipo: A primer for of potential literature*. University of Nebraska Press.
- Newmark, Peter 1988. *A textbook of translation*. Prentice-Hall International.
- Perec, Georges 2011. *Ruumiliigid*. Tallinn: Loomingu Raamatukogu 11/12.
- Queneau, Raymond 1973. *Le voyage en Grèce*. Paris: Gallimard.
- Queneau, Raymond 1981. *Exercices de style*. Paris: Gallimard.
- Queneau, Raymond 1981. *Exercises in style*. New York : New Directions.
- Queneau, Raymond 2007. *Stiiliharjutused*. Tallinn: Varrak.
- Quiller-Couch, Arthur Thomas, Sir. *The Oxford Book of English Verse*. Oxford: Clarendon, 1919, kättesaadav: <http://www.bartleby.com/101/>
- Saar, Anti 2012. Georges Pereci raamatusse raamitud elu. – Georges Perec. *Elu, kasutusjuhend*. Tallinn: Varrak, 581-615.
- Silva Rhetoricae <http://rhetoric.byu.edu/>
- Tamm, Marek. 1999. Järelsõna. (Le Lionnais, Francois Lipo: Prantsuse (kirjanduslikust) rühmistusest Oulipo). *Vikerkaar* 5-6: 76-77.
- Torop, Peeter 2011. *Tõlge ja kultuur*. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Volevitš, I.; Popova, A.; Kislov, V. 2001. Upražnenija v stile. Kommentarii. – Raymond Queneau. *Upražnenija v stile*. Sankt-Peterburg: Simpozium, 591-596.
- Wright, Barbara. 1981a. Preface. – Raymond Queneau. *Exercises in style*. New York : New Directions, 9-16.
- Wright, Barbara. 1981b. Notes for the 1981 American Paperback Edition. – Raymond Queneau. *Exercises in style*. New York : New Directions, 3-8.
- Väljataga, Märt 1999. Kirjanduse potentsiaalide otsingul. *Vikerkaar* 5-6: 78-86.
- <http://www.myspace.com/mrdavidrichard/videos/video/108979030>

Lisad

Lisa 1. - Tabel kolme väljaande (Pr k. 1981, ingl k 1981, e.k 2007) sisukordadest.

	Exercises de style, 1981	Exercises in style, 1981	Stiiliharjutused, 2007
1.	Notations	Notation	Märkmed
2.	En partie double	Double Entry	Kahekordselt.
3.	Litotes	Litotes	Litootesed
4.	Métaphoriquement	Metaphorically	Metafoorselt
5.	Retrograde	Retrograde	Tagasivaateline
6.	Surprises	Surprises	Üllatused
7.	Rêve	Dream	Unenägu
8.	Pronostications	Prognostication	Ennustused
9.	Synchyses	Synchysis	Sünhüüsid
10.	L'arc-en-ciel	The Rainbow	Vikerkaar
11.	Logo-rallye	Word Game	Sõnaralli
12.	Hésitations	Hesitation	Kõhklused
13.	Précisions	Precision	Täpsustused
14.	Le côté subjectif	The subjective side	Subjektiivne pool
15.	Autre subjectivité	Another subjectivity	Teistpidi subjektiivne
16.	Récit	Narrative	Jutustus
17.	Composition de mots	Word-composition	Liitsõnad
18.	Négativités	Negativities	Eitus
19.	Animisme	Animism	Animism
20.	Anagrammes	Anagrams	Anagrammid
21.	Distinguo	Distinguo	Nüansid
22.	Homéotéleutes	Homeoptotes	Silbikorduseline
23.	Lettre officielle	Official Letter	Ametlik kiri
24.	Prière d'insérer	Blurb	Tagakaanetekst
25.	Onomatopées	Onomatopoieia	Onomatopoeetiliselt
26.	Analyse logique	Logical Analysis	Loogiline analüüs
27.	Insistance	Insistence	Jonnakas
28.	Ignorance	Ignorance	Mõistmatus
29.	Passé indéfini	Past	Lihtsalt minevik
30.	Present	Present	Olevik
31.	Passé simple	Reported Speech	Ennemuistne
32.	Imparfait	Passive	Lihtminevik
33.	Alexandrins	Alexandrines	Aleksandriinid
34.	Polyptotes	Polyptotes	Polüptootesed
35.	Aphérèses	Apheresis	Afereesid
36.	Apocopes	Apocope	Apokoobid

37.	Synopes	Syncope	Sünkoobid
38.	Moi je	Speaking personally	Mina igatahes
39.	Exclamations	Exclamations	Hüüatused
40.	Alors	You know	No ja siis
41.	Ampoulé	Noble	Ülev
42.	Vulgaire	Cockney	Kõnekeelne
43.	Interrogatoire	Cross-examination	Ülekuulamine
44.	Comédie	Comedy	Komöödia
45.	Apartés	Asides	Aparté
46.	Parécheses	Parechesis	Pareheesid
47.	Fantomatique	Spectral	Kummituslik
48.	Philosophique	Philosophic	Filosoofiline
49.	Apostrophe	Apostrophe	Kõnetulus
50.	Maladroit	Awkward	Kohmakas
51.	Désinvolte	Casual	Häbematu
52.	Partial	Biased	Erapoolik
53.	Sonnet	Sonnet	Sonett
54.	Olfactif	Olfactory	Olfaktiivne
55.	Gustatif	Gustatory	Gustatiivne
56.	Tactile	Tactile	Taktiline
57.	Visuel	Visual	Visuaalne
58.	Auditif	Auditory	Auditiivne
59.	Télégraphique	Telegraphic	Telegraafiline
60.	Ode	Ode	Ood
61.	Permutations par groupes croissants de lettres	Permutations by Groups of 2, 3, 4 and 5 Letters	Kasvavate tähegruppide permutatsioon
62.	Permutations par groupes croissants de mots	Permutations by Groups of 5, 6, 7 and 8 Letters	Kasvavate tähegruppide permutatsioon
63.	Hellénismes	Permutations by Groups of 9, 10, 11 and 12 Letters	Hellenismid
64.	Ensembliste	Permutations by Groups of 1, 2, 3 and 4 Words	Hulgad
65.	Définitionnel	Hellenisms	Definitsioonid
66.	Tanka	Reactionary*	Tanka
67.	Vers libres	Haiku*	Vabavärss
68.	Translation	Free verse	Translatsioon
69.	Lipogramme	Feminine*	Lipogramm
70.	Anglicismes	Gallicisms	Anglitsismid

71.	Prosthèses	Prosthesis	Proteesid
72.	Épenthèses	Epenthesis	Epenteesid
73.	Paragoges	Paragoge	Epiteesid
74.	Parties du discours	Parts of Speech	Sõnaliigid
75.	Métathèses	Metathesis	Metateesid
76.	Par devant par derrière	Consequences	Ettepoole, tahapoole
77.	Noms propres	Proper Names	Pärisnimed
78.	Loucherbem	Rhyming Slang	Naiselik*
79.	Javanais	Back Slang	Salakeel
80.	Antonymique	Antiphrasis	Antonüümid
81.	Macaronique	Dog Latin	Köögiladina
82.	Homophonique	More or Less	Reaktsiooniline*
83.	Italianismes	Opera English	Fennismid
84.	Poor lay Zanglay	For ze Frensh	Yingl us tehle
85.	Contre-pettries	Spoonerisms	Silbivahetus
86.	Botanique	Botanical	Botaaniline
87.	Médical	Medical	Meditsiiniline
88.	Injurieux	Abusive	Vanduv
89.	Gastronomique	Gastronomical	Gastronoomiline
90.	Zoologique	Zoological	Zooloogiline
91.	Impuissant	Futile	Võimetu
92.	Modern style	Modern Style	Modern style
93.	Probabiliste	Probabilist	Tõenäosuslik
94.	Portrait	Portrait	Portree
95.	Géométrique	Mathematical	Geomeetiline
96.	Paysan	West Indian	Talupoeglik
97.	Interjections	Interjections	Hüüdsõnad
98.	Précieux	Precious	Eputav
99.	Inattendu	Unexpected	Ootamatu

Asendus keelepaarist lähtuvate piirangute tõttu

Dialektliste, slängiliste muudatustega tekst

Tõlkija uuslooming

Täielik asendus

*** Asendus Queneau varasemate stiiliharjutuste põhjal**

Lisa 2. Analüüsi terviktekst

Võrdlev analüüs tekst-tekstilt.

Üldine meetod on originaalitrüü tõlge (Newmark). Kui ei ole mainitud teisiti, võib eeldada **meetodina** originaalitrüüd tõlget ning **tehnikatena** eelkõige kindlaskujunenud vastavust ning sõnasõnalist tõlget.

Ei püüdle sellele, et igas tekstis oleks kõik keeltevahelises tõlkes kasutatud tehnikad kajastatud, kuid toon välja tähelepanuväärsemad näited.

Põhjendada keelele toetudes ära, et sõnasõnaline, kindlaskujunenud vastavus, kalka, laenamine jms on täiesti paratamatud, ja seega üldiselt neutraalsed. Samuti kogu teksti originaalitrüüdu, sest kirjandusteose tõlge peakski olema originaalitrüü, ilmselgelt. Ja siis tuua välja tekstid, mis neist märgatavamalt kõrvale kalduvad.

1 . notations

Meetod: Originaalitrüü, nii inglise kui eesti keelde.

Kaela kohta: *cou trop long comme si on lui avait tiré dessus* -> *neck too long, as if someone's been having a tug-of-war with it.*

Piltlikum väljend sisse toodud, kui prantsuse keeles on pigem lihtsalt 'tõmmatud'.

Ek: *tal on liiga pikk kael, otsekui venitatud.*

Ton pleurnichard -> *snivelling tone.*

Tõlketehnikad: sõnasõnaline tõlge, kindlaskujunenud vastavus, diskursiivne looming, transpositsioon

2. en partie double.

Originaalitrüü tõlge, nii inglise kui eesti keeles.

Vahel näib, et eesti keel pakub rohkem võimalusi, on olemas kindlaskujunenud vastavused ning saab kasutada samatüvelisest sõnast lähtuva kirjelduse asemel erinevat sõna.

vers le milieu de la journée et à midi ~ *Towards the middle of the day and midday* ~ *keskpäeval ja lõuna paiku*

Un bouton et un rond de corozo – *a button and a vegetable ivory disc* – *nööp ja pöör.* (sel puhul on muidugi tõlge jälle vabam, leitud sobiv asendus, mis täidab kahekordsuse funktsiooni. Funktsioon on tehtud kindlaks ja säilitatud, seega võib seda vabadust lubada.)

Meetodid: sõnasõnaline, kindlaskujunenud vastavus, eesti keeles lisandub keeleline vähendus.

3. litotes

Originaalitrüü.

Tõlkes ei näi midagi erilist ilmnevat, ka originaalis ei ole litoostest väga paljudes lausetes kasutatud. Tekst on tõlgitud täpsete vastavustega.

Mõned meist; noormees, kes ei paistnud väga intelligentne; rääkis veidi. (samad litoostest kasutavad vastavused kõikides keeltes)

Tehnika: sõnasõnaline, kindlaskujunenud vastavus.

4. métaphoriquement

Suhteliselt originaaltruu

Kujundid ja nt loomad, keda on kasutatud, on jäetud keeltes samaks. Teatav võõrapärasus on nt inglise keeles, kus *coléoptère* on tõlgitud liigi ladinapärasest nimetusest lähtuvalt ja originaalilähedasemalt *coleopter*, mitte näiteks *beetle*, mis on omakeelsem. Eesti keeles *valgekõhuline hiigelmardikas*, orig *coléoptère à l'abdomen blanchâtre*. Sardiinidest on eesti keeles saanud *silguparv*.

SCFA kohaselt oleks inversioon, nagu paljudes muudeski kohtades: *nägin teda uuesti selsamal päeval keset urbaanset tühermaad, (kui tema ülbuse tiivad said kärbitud mingi nõõbi tõttu) ~ Dans un morne désert urbain, je le revis le jour même (se faisant moucher l'arrogance pour un quelconque bouton.)*

~ In a bleak, urban desert, I saw it again that self-same day, drinking the cup of humiliation offered by a lowly button.

Tehnikad: sõnasõnaline, kindlaskujunenud vastavus, diskursiivne looming inglise keeles ka laenamine, eesti keeles ka adaptatsioon

5. rétrograde

Originaaltruu.

Tagurpidises järjekorras jutustus, aga ei leia midagi eripärast.

Tehnikad: sõnasõnaline, kindlaskujunenud vastavus.

6. surprises

Originaaltruu tõlge.

Kraadepoiss ~ godelureau (i.k vaste swain : maapoiss, peig, kosilane) *~ fancy-pants*

A ne pas croire! ~You'd never believe it ! ~Lihtsalt uskumatu!

Sõnasõnaline ja kindlaskujunenud vastavus, adaptatsioon.

7. rêve

Originaaltruu tõlge

Laenamine: *nacré ~ nacreous*, eesti keeles pärlmutrikarva ehk kindlaskujunenud vastavus.

8. prognostications

Kõige lähedasem on ehk semantiline tõlge, suurem paindlikkus.

Pr. Le Futur Simple, sina-vorm : *Lorsque viendra midi, tu te trouveras sur la plate-forme*

...

Eng., Simple future : *When midday strikes you will be on the rear platform...*

Eesti k : *Kui saabub keskpäev, leiad sa end ..*

Olevik – sest eesti keeles pole eraldiseisvat tegusõna tulevikuvormi.

9. synchyses

Täpne tõlge.

Prantsuse- ja inglisekeelse variandi struktuur üsna üks-ühele. Segi paisatud sõnad, kusjuures on alles jäetud lauseline kuuluvus – lausetevahelist segadust loodud ei ole.

Ridicule jeune homme, que je me trouvai un jour sur un autobus de la ligne S bondé par traction peut-être cou allongé, au chapeau la corde-lière, je remarquai un.

Ridiculous young man, as I was on an S bus one day chock-full by traction perhaps whose neck was elongated, round his hat and who had a cord, I noticed a.

- Sama struktuur, teatavad kokkukuuluvad sõnahulgad. Lause lõppeb artikliga.

Eesti k:

Veidrat noormeest autobussis olin täis, ja S-liini inimesi ühel päeval, kellel nagu venitatud pikk oli kael ja nõõrijupp ümber kaabu märkasin.

- S-liin ja autobuss ei ole seotud, originaalis ja ingl.k variandis seda kokkukuuluvaust ei lõhuta. Eesti keeles ei ole artikleid, seega on lause viimaseks sõnaks valitud märkasin, mis nõuab üldiselt sihitist – märkasin mida?

10. L'arc-en-ciel

Originaalitrükk

7 lauset, igaühes värv vikerkaares, kasutatud õiges järjekorras: *violet, indigo, bleu, verte, jaune, orangée, rouge.*

(Kui buss võib küll olla violetne, siis roheline hääl toob mõttesse Chomsky.)

11. logo- rallye

Originaalitrükk/ pisut semantilise poole kalduv.

Meetodeid: modulatsioon, võimendus

Kõikides keeltes sõna-sõnaline 'nimekiri' teksti algul.

- Miskipärast seisab 'eestlane' bussis, kui teised bussiplatvormil. Selline lauseehitus teeb olukorra selgemaks, muidu oleks väljendus kohmakam.

Pr: un jour, je me trouvai sur la plate-forme d'un autobus qui devait sans doute ...

Ingl. k: one day I happened to be on the platform of a bus which must no doubt have..

E.k.: ühel päeval seisin ma bussis, mis kahtlemata pärines...

Eesti keeles on bussiplatvorm liitsõna, samas kui teistes on see fraasina, mille lõpuosaks on buss. Samuti on osutavad asesõnad (?) need, mis näitavad, et edasi räägitakse bussist, mitte platvormist. Eesti keeles oleks keerukam väljendada sama ideed ~seisin platvormil, millelt väljuv buss pärines kindlasti (vms.) Seega on nähtavasti selguse eesmärgil peetud platvormi segavaks elemendiks, mis antud printsiibi edasiandmisel kandvat rolli ei oma.

- Mehed-naised-abielusuhted:

... qui sans doute faire partie de la dot de la fille de M. Mariage, qui présida aux destinées de la T. C. R. P.

... which must no doubt have formed part of the dowry of the daughter of a gentleman called Monsieur Mariage who presided over the destinies of the Paris Passenger Transport Board.

... mis kahtlemata pärines veimevakast, mille sai kaasavaraks preili Pulm, kelle isa hoidis transpordikompanii ohjasid.

Esiteks, inglise keeles lahti kirjutatud nii transpordikompanii kui Monsieur lühendid, mis on loogiline kõik arusaadavuse säilitamiseks.

Teiseks – kerge rõhuasetuse vahetus, nn nimeliselt on eesti keeles mainitud ära preili Pulm, samas kui teistes on sedasi märgitud isa. Eesti keeles on toimunud mitu kodustamist – transpordikompanii ei ole enam Pariisi oma ja preili Pulm on väga eestipärane. Inglise keeles ei ole tõlge kodustav, Pariis on mainitud ning härra on Monsieur Mariage, mitte Mister Marriage.

Foutriquet ~ little squirt ~ tõllmokk – tugev stiililine nihe. Kui *foutriquet* ja *little squirt* viitavad mõlemad väiksele kasvule või lihtsalt ebaolulisele inimesele, siis tõllmokk neid konnotatsioone ei kanna ja on tugevalt halvustav. (Isegi sõnastik viitab, et halvustav ja sõimusõna:

<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=t%C3%B6llmokk&F=M>)

12. Hésitations

Originaalitrükk.

13. Précisions

Täpne/originaalitrükk tõlge, aga on nihkeid, tõlketehnikana inglise keeles adaptatsioon – kuigi miks mõõte on muudetud, jääb mulle selgusetuks.

„Prantsuse buss“ ja „eesti buss“ – 10 m pikk, 2,1 m lai, 3,5 m kõrge

„Inglise/ameerika buss“ – 10 m pikk, 3 lai, 6 kõrge – ps, antud meetermõõdustikus!

Inglise kaabu on samuti tunduvalt kõrgem – 35 cm vs 17 cm e.k ja ingl. k, ning paljukõneldud paela pikkus vastavalt 60 cm vs 35 cm.

Inglane istub ka meetri jagu lähemale: 1 m 10 cm, e ja ing 2 m 10 cm.

57 minutes later vs 118 minutit eesti ja prantsuse keeles. (ei lähe isegi raamatuloogikaga kokku, sest et teistes lugudes on ajavahemik umbes 2 tundi)

14. le coté subjectif

Semantiline tõlge eesti keelde, inglise keelde pigem originaalitrükk.

Eestikeelses tõlkes võib näha tõlketehnikana variatsiooni, kuna on toimunud muutus teksti toonis.

Eesti keeles on kirjeldatakse koos nii kaabut kui mantlit, originaalis ja inglise keeles eraldi: „*proovisin ära päris vinge uue kaabu ja mantli, mis minu meelest olid ikka efektsed küll*“ ~ „*J'inaugurais un nouveau chapeau, assez coquin, et un pardessus dont je pensais grand bien*“ ~ „*I was inaugurating a new, rather sprightly hat and an overcoat of which I thought most highly.*“

Lisaks kerge stiilinihe, eriti eesti keele osas. Prantsuse keeles eripärase vormina näiteks '*de ces immondes autobi*' ja inglise keeles kogu tekst kuidagi britilik vms stiilis (igatahes

on tunda teatav stiil, sealjuures kõrgemasse kultuurikihti kuuluv, üleolevam – kasutatud ka inglise kirjanduses alates 19. sajandist, vt http://en.wikipedia.org/wiki/Hoi_polloi), näiteks *'on of those unspeakably foul omnibi which fill up with hoi polloi precisely at those times when I have to consent to use them.'* - kasutab vanakreeka väljendit hoi polloi, ladinapärasest mitmusest omnibi (wiktionary määratleb selle ilusti: hypercorrect). Eesti keeles on säilinud üleolevus, kuid sel kujul, et see teeb ka kõneleja häält kuidagi.. madalamaks. Leksika on valitud teisest keelekihist: „see juhtus ühes niukses jäledas bussiloksus, mis lähvad inimrämpsus täis just siis, kui mina neid olen sunnitud kasutama“.

15. Autre subjectivité

Originaalitrükk

Keeltevahelises võrdluses tunduvad variandid omavahel stiililiselt rohkem klappivat kui eelmise subjektiivsuse puhul.

16. récit

Originaalitrükk

Ilmselt üks neutraalsemaid, objektiivsemaid esitusviise.

17. composition de mots

Täpne tõlge

Võrdluse all olevatest keeltest on eesti keel kõige liitsõna-sõbralikum ja need on ääretult tavapärane nähtus, kuna suur osa sõnaloomest toetub sellele. Inglise ja prantsuse keeles toimivad kooslused pigem fraaside abil. Mõned loodud sõnad – nt *kaasreisijarohke* ~ *co-foulitudinairement* ei kõla eesti keeles nii ebatavaliselt kui originaalis, seega ilmneb teatav keelte erinevus.

18. Négativités

Üldiselt originaalitrükk tõlge, elemente ka kommunikatiivsest tõlkest.

Ce n'était ni la gare du Nord, ni la gare de Lyon mais la gare Saint-Lazare.

It was neither the gare du Nord, nor the gare du P.-L-M. but the gare Saint-Lazare.

See polnud ei Lyoni jaam ega Põhjavaksal, vaid Saint-Lazare'i jaam.

- Gare du P.-L.-M. (Paris-Lyon-Méditerranée)
- Äkki mingi aastakäigu väljaanne ütleb teisiti, ja sellega on selgitatavad osad muudatused?
- Inglise keeles on **võõrapärastav**, seda ka pea kogu teose jooksul kasutusel **gare** Saint-Lazare. Eesti keeles on selgelt kodustav – Põhjavaksal.

19. Animisme

Originaalitrükk tõlge.

Miskipärast on eesti keeles on 166 cm-st saanud 160 cm.

20. Anagrammes

Täpne tõlge.

Vormilistele mängudele on tegelikult raske Molina & Albiri tehnikatest sobivat leida.

21. Distinguo

Ilmneb, et selliste tekstide tõlkimine ei mahu hästi ei Newmarki ega Molina alla. Kutsun seda piirangu-põhiseks tõlkeks, arvestades, et see on omane just oulipolike piirangutega tekstide tõlkimisele. Tõlkemeetod lähtub piirangu funktsioonist ning sama piirangut kasutades taastatakse tekst invariantset sisu ja piirangust lähtuvat vormi säilitades.

Tõlketehnikana pakuks välja funktsionaalse ekvivalentsuse.

Tuleb mängida igas keeles eraldi. Prantsuse keel eelkõige ja ka inglise võimaldavad rohkem kõlalistele sarnasustele mängida:

Dans un autobus (qu'il ne faut pas prendre pour un autre bus); un personnage (qui ne perd son âge); il possédait (et non pot céda); cestuy rala (et non cette huitre hala) I saw (not an eyesore); one of his characteristics (and not his character's instincts)

Aga juba inglise keel mängib rohkem vahetustele: (see on ka üks oulipo võtteid, spoonerism):

Wearing a dark soft hat (and not a hot daft sack); the chap complained (not the chaplain comped); seeing a free place (not placing a free See)

Vaba kohta silmates (ja mitte vaba silma kohates); mille ümber oli keerdus pael (ja mitte peerdus kael).

Kompensatsioonimeetod on ilmne – ei saa samades kohtades samu võtteid kasutada, samuti tuleks enam-vähem säilitada lugu. Ilmneb ka „skaala“ keelte homofoonilisteks sõnamängudeks kasutamise kohta.

22. homéotéleutes

Piirangupõhine tõlge.

Pr. Keeles kordub lõpp –ule (*de canicule, un véhicule, je circule, ...*) Ps, la gule Saint-Lazule.

Inglise keeles –ate, korra ka great – sama häälduspilt. Ps, Saint-Lazate gate.

Eesti keeles kaldub tõlge tugevalt originaalist kaugele, sisuplaan on säilitatud minimaalselt ning vorm on säilinud vaid silbikorduse funktsioonina. Originaal ja ingl.k tõlge on säilitanud traditsioonilisema täislauselise ülesehituse; laused on pigem keskmisest pikemadki, eriti inglise keeles:

Un jour de canicule sur un véhicule où je circule, gesticule un funambule au bulbe minuscule, à la mandibule en virgule et au capitule ridicule.

On a certain date, a corporate crate on which the electorate congregate when they migrate at a great rate, late, had to accommodate an ornate, trachate celibate, who started to altercate with a proximate inmate, and ejaculate: „Mate, why do you lacerate, obliterate and excoriate my plates?“

Eestikeelne tekst on aga tugevalt minimalistlik – lühike, koosnedes peamiselt ühesõnalistest ja lihtlausetest:

Bussi tagumine platvorm. Sõitmine. Üks imelik hingeline. Tõuklemine. Sõimlemine. Sulaselge tülinorimine. Eest mine! Siis korraga istumine. Hiljem, päris ime! Milline kokkusattumine!

Hüpoteesid, miks nõnda:

- Eesti keel ei võimalda moodustada samasilbiliselt lõppevatest sõnadest pikemaid lauseid, kuna lõpp viitab kindlamale grupile. Antud tekst on tugevalt nominatiivne, mõne teise valitud silbi puhul oleks võinud 'tekkida' eelkõige tegusõnad jne. Ühe kategooria/paradigma sõnadest on raske panna kokku pikemat süntagmat. Prantsuse ja inglise keeles võivad aga sama lõpuga olla nii nimisõnad, tegusõnad, määrsõnad jne.
- ? ei tahaks päriselt seda järeldada, tegelikult on ju variante, nt –agu: nagu, vagu, järeldagu... Võib-olla siiski ei ole piisavalt võimalik luua?

23. Lettre officielle

Originaalitruu & Kommunikatiivne tõlge – ehk ka teiste nn žanriliste tõlgete puhul.

Ingl. k rõhutatakse ka visuaalselt – teine font.

Muidu üsna samased tekstid, teatav erinevus lõpus – kultuurilised iseärasused:

*Dans l'attente de votre réponse, je vous assure, Monsieur, de ma parfaite considération
empressée au moins.*

*Anticipating the favour of your reply, believe to me, Sir, your very obedient servant at
least.*

*Jään ootama Teie vastust ning ühtlasi palun Teid vähemasti vastu võtta minu palavad
tervitused.*

24. prière d'insérer

Originaalitruu.

*Un ami, maitre en dandysme ~ a friend, a past master of Sartorial Art ~ dändismi
asjatundjast sõber*

25. onomatopées

Piirangu-põhine tõlge.

Keelelised eripärad, traditsioonid ja kõlaerinevused ilmnevad.

*Sur la plate-forme, pla pla pla, d'un autobus, teuff teuff teuff, de la ligne S (pour qui sont
ces serpents qui sifflent sur), il était environ midi, ding din don, ding din don, un ridicule
éphébe, proüt, proüt, ...*

*On the platform, pla pla pla, of a bus, chuff chuff chuff, which was an S (and singing still
dost soar, and soaring even singest), it was about noon, ding dang dong, ding dang dong,
a ridiculous ephebus, poof poof, ...*

*S-liini (susi sabad sisisevad) autobussi mürr-mürr-mürr platvormil vorr-vorr-vorr, oli
umbkaudu keskpäev, pimm-pomm, pimm-pomm, naeruväärne nooruk, etskae, ...*

26. Analyse logique

Täpne tõlge.

27. insistance

Originaalitruu

28. ignorance

Originaalitrüü.

29. passé indéfini – past - lihtminevik

Passé composé ~ past (simple) ~ lihtminevik

30. présent

Originaalitrüü

31. Passé simple

Ingl. k asendatud – reported speech!

e. k ennemuistne, aga on üsna otsene tõlge. Nihe nimetuses, kuna e.k pole sellist tegusõna ajavormi, seega kasutatud –nud tegusõna vormi (kas sel on mingi nimetus tegumoena?) –nud vorm: *olnud keskpäev. Sõitjad sisenenud autobussi. Olnud kitsas.*

Vrd passé simple: *Ce fut midi. Les voyageurs montèrent dans l'autobus. On fut serré.*

32. imparfait

Ingl k asendatud – passive!

e.k lihtminevik.

33. alexandrins

34. polyptotes

Piirangupõhine tõlge, samas jagab aspekte täpsest tõlkest.

Kõigis maksumaksja, 22 korda ~ contribuable, 23~ taxpayer, 21

*huvitav, et vene keeles on kodanik ja sellest omadussõna, mis tähendab eri asju, sõltuvalt

35. aphérèses -36. apocopes

Piirangupõhine tõlge.

Je monTai dans un autobus plein de voyayageurs (Viga originaalis?). Je remarMarquai un jeune homme dont le cou était semblable à celui de la girarafe et qui portait un chapeau avec un galon tressé. Il se mit en colÈre contre un autre voyageur, lui reprochant de lui marcher sur les pieds chaque fois qu'il montait ou descendait du monde. Puis il alLa s'asseoir car une place était libre. ReTournant rive gauche, je l'aperçus qui marchait en long et en large avec un ami qui lui donnait conseils d'élégance en lui montrant le premier bouton de son pardessus.

I gOt into a bus full of passensengers. I noTiced a young maan whose neck resembled that of a giraffe and who was wearing a hat with a plaited cord. He gOt angry with another passensenger, complaining that he trod on his toes every time anyone got in or out. Then he wEnt and sat down because there was a free seat. GoIng back left bank, I noticed him walking up and down with a friend who was giving him advice on how to be elegant, showing him the first button of his coat.

Ma siseNesin sõitjaid täis autobussi. MärKasin üht noormeest, kel oli kaelkirjaku kael ja kes kandis põimitud paelaga kaabut. Ta vihasTas teisse sõitja peale, kes astunud talle varvastele iga kord, kui rahvast maha läks või peale tuli. Siis läks ta istuMa, sest üks koht vabanes. HilJem vasakule kaldadale taga minnes, nägin teda kõndimas edasitagasi koos sõbraga, kes andis talle nõu riietuse asjus, osutades mantli ülemisele nööbile.

Kõikides variantides on sees mõni (tahtlik) viga, eesti keeles üks, inglise keeles kolm, originaalis kaks – küsimus, kas originaalis oli tahtlik, edasi ilmselt küll.

Eestikeelne variant kordab komasid mõlemas tekstis, teistes on ainult ühes.

Väärib tähelepanu, et originaalis kuulusid apokoopide hulka tervikuna vaid ühesilbilised sõnad, mida ei saanud osadeks jaotada. Inglise keeles on sinna rännanud ka mõned sõnad, mida saanud pooleks jaotada ning eesti keeles on neid hoopis suurem hulk.

37. syncope

Tekst on suhteliselt mõistetamatu, teadmata üldlugu. Aga nagu ongi öeldud, teos omandab oma väärtuse just järjest lugedes. Siis teab ka aimata, mis sõnadega tegu on, mille keskelt on tähti-silpe ära jäetud. Samuti on üheks kokku sulatatud mitu sõna – seda on vähem eesti k tõlkes, üheks on tehtud ainult Cour de Rome.

Je m'tai ds aubus plein dvoyageurs – Je montai dans un autobus plein de voyageurs.
Plein dvoyageurs (plein de voyageurs) ~ full opssgers (full of passengers) ~ stjaid ts autbssi (sõitjaid täis autobussi)

Courome (Cour de Rome) (nii ingl kui pr) ~ Courdromil

Jhomme (jeune homme) ~ youngn (young man) ~ nrrest (noormeest)

38. moi je

Originaalitrüü tõlge – palju kultuurilisi väljendeid, tõlgitud vastavuses keelte omastega – tõlkes on säilitatud grammatiline ja leksikaalne 'ebatavalisuse' aste.

Marcher sur les pinglots ~ tread on your dogs ~ lakkamatult sõrgadel trambib

Fout en rogne ~ makes you bloody wild ~ ajab see kopsu üle maksa

Comme un péteux ~ like a bloody coward ~ nagu viimane argpüks

Moi, je lui aurais foutu une baffé à ce salaud qui m'aurait marché sur les pieds. ~

Personally I would have clipped him one, any bastard that trod on my toes. ~ Mina igatahes oleks valand vastu vahtimist mölakale, kes mu varvastel tallab.

39. exclamations

Igale keelele sobivad hüüatused.

Väike kultuuriline kohandus: 75 cm ~ two-foot long.

Küsimus: mida tähendab *va h y!* – saan aru, et enamvähem lase käia, viruta talle, aga kas see on mugandus mingist prantsuskeelsest terviklikumast väljendist? Eriti, kui võrrelda ingliskeelse *Go wonn'iga* (Go on!)

40. Alors

Pr k *passé composé* vormis (tavapäraselt imparfait või present)

Pr keeles lihtsalt pea iga lause alguses alors, ühe korra ka lause keskel: *Alors il s'est mis à pester contre son voisin qui lui marchait alors sur les pieds.*

Eesti keeles samuti kõikide lausete alguses: *No ja siis tuligi buss ja ma läksin peale. No ja siis ma nägin üht silmatorkavat kodanikku.*

Inglise keeles on aga natuke rohkem üle pingutatud: *Well, you know, the bus arrived, so, you know, I got on. Then I saw, you know, a citizen who, you know, caught my eye, sort of.*

41. ampoulé

Prantsuse keele leksika annab rohkem mänguruumi? Ka tavapärasemaid sõnu saab varieerida: *Col – cou*, samas kui e ja ingl on kael ja neck.

PS! Tekstisisene viide Stiiliharjutustele endale: *Je remarquai, avec la précision et l'acuité de l'indien sur la sentier de la guerre, le présence d'un jeune homme dont le col était plus long que celui de la girafe au pied rapide, et dont le chapeau de feutre mou fendu s'ornait d'une tresse, tel le héros d'un exercice de style.*

I noticed, with the precision and acuity of a Red Indian on the warpath, the presence of a young man whose neck was longer than that of the swift-footed giraffe, and whose felt hat was adorned with a plait like the hero of an exercise in style.

Sõjaretkel oleva indiaanlase kotkapilgul märkasin noormeest, kelle kael oli pikem välejalgse kaelkirjaku kaelast ning kelle viltkaabut ehtis põimitud pael nagu stiiliharjutuste kangelasel.

Eesti keel näib leksikaalsete valikute puudujääki (kuna kasutatud on siiski üsna tavapäraseid sõnu, võrreldes nt *a passenger of irresolute and farinaceous mien ~ ähmase jahunäolise sõitja*) kompenseerima nt selles lauses, samuti on laenväljendit kasutanud ingl k:

... accompagné d'un camarade arbitre des élégances qui ...

... accompanied by a friend, and arbiter elegantiarum, who was ...

... saatjaks sõber. Too arbiter elegantiarum kõneles sõnu...

(arbiter elegantiarum - a person who prescribes, rules on, or is a recognized authority on matters of social behavior and taste)

42. Vulgaire – cockney – kõnekeelne

L'était un peu plus dmidi quand j'ai pu monter dans l'esse. Jmonte donc, jpaye ma place comme de bien entendu et voilàtipas qu'alors jremarque un zozo l'air pied, avec un cou qu'on aurait dit un télescope et une sorte de ficelle autour du galurin.

So A'm stand'n' n' ahtsoider vis frog bus when A sees vis young Froggy bloke, caw bloimey, A finks, 'f'at ain't ve most funniest look'n' geezer wot ever A claps eyes on. Bleed'n great neck, jus' loike a tellyscope, strai' up i' was an' ve titfer 'e go' on 'is bonce, caw, A fought A'd 'a died.

See oli kuskil kespäeva paiku, kui ma lõpuks essi peale sain. Nii et hüppan peale, maksan sõidu eest nigu korralik inimene kunagi ja kassanäe, mingi totra moluga mölakas, kael pikk nigu teleskoop ja miski nõör kaabulätu ümber.

Teatav asendus, eriti inglise keelde, sest tegu siiski geograafiliselt (kuigi ka sotsiaalselt) määratud murdega. - Traditionally, it refers to people born within a certain area of London, that is covered by "the sound of Bow bells". Geographically and culturally, it is often used to refer to working-class Londoners, particularly those in the East End. Linguistically, it can refer to the accent and form of English spoken by this group. Igale keelele omane kõnekeelsus. Seega e.k tõlge originaaltruu, võib öelda, et samas ka kõige 'loetavam' tekst keeltevahelises võrdluses – olgugi, et kõnekeelne, on eestikeelsena see siiski üsna korrektne (muidugi ei saa siinkohal see arvamus olla objektiivne – on ju minu emakeeleks eesti keel). Inglise keel tundub raskemini loetav, aga see on loogiline, kuna tegu on ühtaegu nii kõnekeele kui ka murdega.

43. Interragatoire

Originaaltruu.

44. Comédie

Originaaltruu/semantiline.

Eesti keeles pisut kirjakeelsem.

La monnaie, s'iou plaît ~ Fez pliz. ~ Ostke piletid, palun.

45. Apartés – asides – aparté

Teatritermin, kõrvale, terminina nähtavasti ka tsitaatsõnana e.k jäänud.

Vormiliselt viitab kõrvale räägitud tekstile kaldkiri. Eesti keeles on esimene kõrvale räägitud tekst, mis hõlmab terve lause, jäetud markeerimata.

Vabam tõlge :

Il en a une drôle de tirelire.. ~ queer sort of mug he's got ~ üks neist küll on alles kaalikas.

46. paréchèses

Kõigil valitud korduvaks –bu-

Transhabutait - transhabuter ? kas see on meelega viga nt *transbahuter* –kaasas tassima, kandma vms ? samuti *bultérieurement*, b grammatiliselt üleliigne jne.

Sellest lähtuvalt selge õigustus ka 'vigastel' sõnadel *buupüüsti* , ja *bussequently* (*subsequently*)

PS, inglise keel võimaldab bu- olla kirjapildis ka boo-, nt *boody* (*booty, vulgar slang*).

Samuti inglise keel mängibki hääldusega, et kirjapildis oleks bu: *busuading* (*persuading*)

Tõlkes on säilitatus eelkõige vorm, kuigi ka teatav sisujoon säilib (bussisõidu , ülbitsemise ja hilisema kohtumise põhiliin, aga lauselisi sõna-sõnalisi vastavusi on vähe).

Kompensatsioonimeetod ning enda keele võimaluste ja leksika kasutamine. Mängimine vigadega arusaadavuse piiril, et kasutada bu'd. Semantiline klappivus on vähemtähtis. E.k on säilitatud korrektsem keel, vähem moodustisi tehtud ja pigem tehtud leksikaalseid valikuid kui olemasolevaid sõnu muudetud.

*Bultérieurement, en un conciliabule, il butinait cette stibulation : “Buse! Co globuleux
buton buche mal ton burnous ! »*

*But bussequently I buheld him with a buckish buddy who was busuading him to budge a
button on his bum-freezer.*

*Bufonaad päädis bulvaril, kus paabusilma embusse liibunud tobus tundsin ära tollesama
räbustaja, seekord oli küsimus burnuse nõöbistuses.*

47. Fantomatique – spectral - kummituslik

Isiku- või kohanimed on kergelt muudetud, nt selgitades : *S. A. R. Monsieur Philippe le
sacré duc d’Orléans ~ Royal Highness Monsieur Philippe, the invested Duke of Orleans ~
Tema Kuningliku Kõrguse, Orléansi kroonitud hertsogi, Monseigneur Phillippe
J’allai boire chopine à la Petite-Pologne ~ I went to have a drink at the Little Poland
~läksin siis Poole Kuninga kõrtsi toopi tõstma.*

48. Philosophique

Sõna-sõnaline

49. Apostrophe

Sõna-sõnaline

50. maladroït

Nagu metatekst, eelmine samuti. Väljendi keeleline ümberpanek : *coucher par écrit ~ set
down in writing ~ paberile panna*

Samas ‘härja sarvist võtma’ on ‘maitselagedus’, mis on kõikides keeltes samasisuline nii
vormilt kui sisult.

51. désinvolte

Pole sõnasõnaline, väljendid – kõnes kasutatavad - siiski olukorrale kohased, mitte
sõnaliselt jäigalt ümber pandud. Metafoorid üldiselt sõna-sõnalise tõlkega/keelelise
vastega.

52. Partial – biased – erapoolik

Un regard désintéressé alors.- A disinterested look, then. – Niisiis täiesti erapooletu pilk.

Kuna räägitakse sellest, et ainult mehed on bussis ja ei ühtki naist, siis on erapooletul ja
huvitul pilgul teatav vahe.

*Je découvris bientôt la crème de cette boue circonscrivante ~ I soon discovered the cream
of this surrounding mud ~ Peagi märkasin ümberkaudse kõntsa vaieldamatut tippu*
Eestikeelne variant on pisut vähem kujundlik ja rohkem hinnanguline.

53. Sonnet

54. Olfactif

(Põhimõtteliselt analüüsitud)

Edastatud tähestic, “Alfabetic drama”. Igas keeles vastavalt oma tähestiku kõlapilt. Huvitaval kombel õnnestub see eesti keeles ehk kõige paremini, kuna lauses ei ole korduvalt de/of:

Odeur d’abbés, de décédés, d’oeufs, de geais, ...

Smell of a beastly seedy ego, of effrontery, of jeering, of H-bombs, of a high jakes,...

Abee, tseesiumi, deemose, efeebi, ... (..) lõhn

Kaksisvee on eesti keeles välja jäetud ~ *de doubles vés cés ~ double-usurers*

Pisut erinevad vasted:

Une certaine âcreté de rogne, une certain puanteur lâche et constipée ~ a certain pungeancy of anger, a certain loose and constipated stench ~ vihkamise kirbe ving ja hirmulehk

55. Gustatif

Üsna originaaltruu. Lõpus väike omapära, mis hakkab kultuuriliselt mängima.

Nous dégustâmes ensuite le chouige-gueume de la dispute, les châtaignes de l’irritation, les raisins de la colère et les grappes de l’amertume.

Next we sampled the chewing gum of dispute, the chestnuts of irritation, the grapes of wrath and a bunch of bitterness.

Seejärel proovisime nägeluse närimiskummi, ärrituse kastaneid, viha viinamarju ja kibeduse kobaraid.

“Grapes of Wrath” on John Steinbecki 1939. aastal ilmunud romaan. Prantsuse keeles kõlabki pealkiri “Les Raisins de la colère”, kuid trükivalgust nägi see seal 1947.

Eestikeeli on teose pealkiri “Vihakobarad”. Antud tekstis on prantsuse ja inglisekeelsed teosepealkirjad olemas, eestikeelses tekstis aga on pealkiri justkui ‘laiali laotunud’.

Samuti ilmneb eesti keeles assonants kahe väljendi puhul, inglise keeles aga ühel korral ning originaalis puudub täiesti. Muidugi võib seos Steinbecki teosega olla juhuslik ning kirjutamise hetkel tahtmatu, praeguses kultuurikeskkonnas tekitab see aga paratamatu äratundmise.

56. Tactile

Üsna originaaltruu tõlge, seksuaalse dominandiga.

57. Visuel

Üldiselt originaaltruu.

58. Auditive

Originaaltruu, nt *Le trombone du soleil bémolisait midi. ~ The sun’s trombone flattened the midday note. ~ Päikese tromboon bemollis keskpäeva.*

(tuleb vaikselt mõttena tõdeda, et mõnedes tekstides, kaasa arvatud seesama, läheb algloos otsimine metafooride tagant üsna keeruliseks)

Pea: *timpan ~ coconut ~ timbale*

59. Télégraphique

-ei leia midagi märkimisväärselt-

60. Ode

61. -62. Permutations par groupes croissants de lettres - Permutations par groupes croissants de mots

Eesti keeles täpselt ümber pandud, tekst järgib selget matemaatilist rütmi ja jaotust. Inglise keeles on tekitatud originaalist lähtudes neli sarnast teksti, arendades edasi ja tehes ka keerukamaid tekste, mida – tõele au andes – on üsnagi keerukas tervikuks kokku lugeda. Kõige lähedasemad originaali tekstidele on vastavalt 3) ja 4).

Eng: 1) permutations by groups of 2, 3, 4 and 5 letters

2) Permutations by groups of 5, 6, 7 and 8 letters,

3) Permutations by groups of 9, 10, 11 and 12 letters,

4) Permutations by groups of 1, 2, 3 and 4 words

1) *Ed on to ay rd wa id sm yo da he nt ar re at pl rm fo an ...*

2) *Ytowa oneda ddayo rdsmi earpl nther mofan atfor saway sbusi ...*

3) *Ards midda one day tow r platform yon the rea saw a young of an S bus I eck ...*

4) *Day one midday towards the on platform rear an of bus S saw I young whose man ...*

63. Hellénismes

Originaalitruu, hellenismid pisut kohandatuna igas keeles, samuti muidugi ka lauseehitus pisut keeltevaheliselt varieerub. Omnibus'iga on inglise keeles tõlge isegi veel rõhutatumalt hellenismirohke.

Dans un hyperautobus plein de pétrolonautes, je fus martyr de ce microrama en un chronie de métaffluence: un hypotype plus qu'icosapige avec un pétase péricycle par caloplegme et un macrotrachèle eucylindrique anathématise emphatiquement ..

In a hyperomnibus full of petrolonauts in a chronia of metarush I was a martyr to this microrama; a more than icosimetric hypotype, with a petasus pericycled by a caloplegma and a eucylidrical macrotrachea, anathematized an ephemeral ...

Petrolonaute täis hüperautobussis sai mulle metatipptunni kronoloogial osaks järgmise mikroraami martüürium: eusilindriline makrotrahheeliga enam kui ikosaapiline hüpotüüp, hüpersfäär kaloplegmast peritsüklistatud, anateemis emfaatiliselt ..

64. Ensembliste – hulgad

Inglise keeles asendus: reactionary

Matemaatiline väljendus, hulgateooria. Üldiselt originaalitruu, erinevus vaid mõne hulga tähistamises, kuna need on tuletatud keeltele vastavalt (*l'ensemble A des voyageurs assis; l'ensemble D des voyageurs debout* ~ istuvate sõitjate hulk I, püsti seisvate sõitjate hulk P).

65. Définitionnel -definitsiooniline

Inglise keeles asendus: haiku

Sõna-sõnaline

66. Tanka - tanka

(ingl k puudub, kerge nihe järjestuses, selle koha peal on seal free verse)

67. Vers libres – free verse – vabavärss

68. Translation – translatsioon

Inglise keeles asendus: Feminine

Tõlkes on säilitatud loomispõhimõte – asendada sõnad vastavalt neile sõnastikus järgneva seitsmenda sõnaga, seega on sõnade vastavus üsnagi välistatud (v.a ase-, määr- ja tegusõnad)

69. Lipogramme – lipogramm

(Inglise keeles puudub, taas kerge nihe järjestuses, selle koha peal on gallitsismid)

Taas printsiibipõhine tõlge, ümbersõnastus vastavalt teatavate tähtede vältimisele – originaal väldib eelkõige e tähte (ühe erandiga – esineb ühel korral; samuti puuduvad f, j, k, w), eesti keeles puudub a (samuti esineb ühel korral ning puuduvad ka f, q, t, w, x, y, z)

70. Anglicismes – gallicisms – anglitsismid

Inglise keeles teatav asendus – anglitsismid oleksid mõttetud, seega 'sümmeetriliselt' gallitsismid

Tõlke keelele vastava kirja-pildiga paberile pandud inglise tsitaatsõnadega pikitud tekstid (või prantsuse omadega inglise keeles)

Un dai vers middai, je téque le beusse et je sie un jeugne manne avec une grète nèque et un hatte avec une quainnde de lèsse tressés.

Üks dei, umbes middei paiku, teikin ma bassi ja siin jang männi, kellel on greit nekk ja põimitud leiss ümber häti.

One zhour about meedee I pree the ohtobyusse and I vee a zhern omm with a daymoorzuray neck and a shappoh with a sorrt of plaited galorng.

71. Prosthèses – Prosthesis – proteesid

Ei õnnestu tuvastada, kas eksisteerib ka mingi loogika selle taga, milliseid tähti iga sõna algusesse lisatakse:

Zun bjour hvers dmidi, dsur lla aplateforme zarrière zd'hun tautobus, gnon ploin ddu èparc Omonceaux, ..

Bone aday gabout mmidday, con dthe drear splatfom jof va kbus, snot vfar ffrom Sparc Omonceau, ...

Püskord rkeskpäeva epaiku smärkasin tautobussi stagumisel oplatvormil Gmonceau' hpargi klähistel müht tliiga upika äkaelaga nnoormeest, ...

72. – 73. Épenthèses – Epenthesis – Epenteesid, Paragoges – Paragoge – Epiteesid

Kehtib sama, mis eelmise teksti puhul, vastavalt lisandunud silbid/tähed sõna keskele või lõppu.

74. Parties du discours – Parts of speech – Sõnaliigid

Jaotusest, kus on ära toodud teksti osad vastavalt sõnaliikidele, ilmneb näiteks artiklite puudumine eesti keeles – üht jaotust lihtsalt pole, selle asemel on loodud grupp Pärisnimed, mille liikmed (Monceau, Saint-Lazare) on teistes keeltes arvatud nimisõnade hulka.

75. Métathèses – Metathesis – Metateesid

Taas 'vormist' lähtuv tõlge (nagu nt epiteesid-epenteesid, samuti permutatsioonid) – sõnades on tähtede järjekord segamini aetud.

76. Par devant par derrière – Ettepoole, tahapoole

Inglise keeles on tehtud asendus – tekstiks on Consequences, ja sellele ka väljaandes joonealuse märkusega viidatud (kuid lihtsalt faktimainimisena, mitte selgitusega). Vormist lähtuv tõlge, iga paari-kolme sõna tagant on lisatud vaheldumisi par devant või par derrière / ettepoole või tahapoole:

Un jour par devant vers midi par derrière sur la plate-forme par devant arrière par derrière d'un autobus par devant à peu près complet par derrière, j'aperçus par devant un homme par derrière qqi avait par devant un long cou par derrière et un chapeau par devant ...

Kord ettepoole keskpäeva paiku tahapoole märkasin üsna ettepoole täis autobussi tahapoole tagumisel platvormil ettepoole meest, kellel oli tahapoole pikk kael ja ettepoole peas kaabu tahapoole, ...

77. Noms propres – Proper names – Pärisnimed

Väga huvitavalt on varieeritud originaali nimede säilitamise ja muutmise vahel. Inglise tõlge on täpsem, eestikeelne tunduvalt vabam. Kõikides variantides on säilinud Laurel ja Hardy (tähistamaks jalgu, millel talluti) ning Eris.

Leiab teatavaid sarnasusi pärisnimede ning nimisõnade vahel, mida need asendavad. (nt koht – Kohila ~ Laplace; pael ja lint – Paelaste ja Lintmann ~ plait - Plato.)

Sur la Josèphine arrière d'un Léon complet, j'aperçus un jour Théodule avec Charles le trop long et Gibus entouré par Trissotin et pas par Rubens. Tout à coup Théodule interpella Théodose qui piéinait Laurel et Hardy chaque fois que montaient ou descendent des Poldèves.

On the back Josephine of a full Leo, I noticed Theodulus, one day, with Charles-the-too-long, and Derby, surrounded by Plato and not by Rubens. All of a sudden Theodulus

started an argument with Theodosius who was treading on Laurel and Hardy every time any Marco Polos got in or out.

Päev oli Hele ja palav, ootasin juba Iidamast Aadamast bussi Leod, mis lõpuks ka tuli. Täis Leo tagumises Otsas märkasini Matsi, kelle Luule oli liiga pikk ja Kaali ümber Lintmanni asemel hoopis Paelaste. Äkitselt kõnetas Mats Kaljut, kes veeres tema Laurelil ja Hardyl iga kord, kui poldaavlaste Laine maha läks või peale tuli.

78. Loucherbem – Rhyming Slang

Eesti keeles täielik asendus – naiselik.

Ka inglise keeles on asendus, lihunikele omane argoo on asendatud Ida-Londonile/koknile omase slängiga.

(Louchébem or loucherbem is Parisian and Lyonnaise butchers' (French boucher) slang, similar to Pig Latin and Verlan. It originated in the mid-19th century and was in common use until the 1950s. Each word is transformed by moving the first consonant to the end; and suffixes such as -ème, -ji, -oc, -muche are added at the end; the letter "L" is placed at the beginning of the new word. Note that spelling often becomes phoneticised.)

79. Javanais – Back Slang – Salakeel

Teatav asenduslik nihe kõigis keeltes, kuid säilitatud on nii slängiline kui keelemänguline nn salakeele aspekt.

80. Antonymique – Antiphrasis - Antonüümid

Originaalitruu

81. Macaronique – Dog Latin – Köögiladina

Sisuline tekst kõikides sama, omalaadne ja ladina keelt meenutav, kuid ebakorrektnes tekst.

82. Homophonique – More or less

Eesti keeles täielik asendus: reaktsiooniline.

PS, siin on näiteks sama sõna moodustavate silpide jaotumine eri sõnadesse (oulipo võte): *ange ouvert m'y dit [midi]*

Printsiibist lähtuv tõlge, kummalegi keelele omaste võtetega esitatakse tekst homofoonia abil – sama kõlapildi, kuid 'algtekstist' erineva kirjapildiga sõnade abil.

83. Italianismes – Opera English – Fennismid

Stiililine asendus, prantsuse ja inglise puhul naaberriigi keele segamisega enda keelega, inglise keele puhul on võetud kasutusele nn ooperivorm ja –keel.

84. Poor lay Zanglay – For ze Frrensh – Yingl us tehle

Stiililine asendus: Taas on näha teatavat 'sümmeetrilisust' prantsuse- ja inglisekeelsete variantide vahel.

Ps, eestikeelse teksti sünnilugu on huvitavalt omalaadne: teatav algtekst loetigi inglise emakeelega isikule ja paluti tal kuulmise järgi kirja panna. Pisut toimetatud kujul see lugu kaante vahele saigi.

Ung joor vare meedee ger preelotobüs poor la port Changparay.

Wurn dayee abaout meeddaye Ahee got eentoo a büss ouich ouos goeeng een ze deerekssion off ze Porte Champerret.

Cord kesc piva, pie koo matah zin mean nah Jumperessy.

85. Contre-pettries – Spoonerisms – Silbivahetus

Vormist lähtuv tõlge

86. Botanique – Botanical – Botaaniline

Näib üsna vaba, temaatiline tõlge. (kindlasti on mingeid vahvaid pisiasju, mida ma välja ei loe originaalist)

Après avoir fait le poireau sous un tournesol merveilleusement épanoui, je me greffai sur une citrouille en route vers le champ Perret.

After nearly taking root under a heliotrope, I managed to graft myself on to a vernal speedwell where hips and haws were squished indiscriminately and where there was an overpowering axillary scent.

Olles imekaunilt õidepuhkenud päevalille all nii kaua oodanud, et mulle pidid juba peaaegu juured alla kasvama, õnnestus end siiski viimaks pookida kõrvitsa külge, mis oli teel Porru põllu poole.

87. Médical – Medical – Meditsiiniline

Temaatiline ja üsna originaaltruu tõlge.

88. Injurieux – Abusive – Vanduv

Originaaltruu tõlge, kus on säilitatud vastavaid stiilivarjundid ja nihked, arvestades keelekasutusega.

89. Gastronomique – Gastronomical – Gastronoomiline

Originaaltruu, metafoorid kohandatud/valitud kultuuridele vastavalt.

*Après une attente gratinée sous un soleil au beurre noir, je finis par monter dans un autobus pistache où grouillaient les clients **comme asticots dans un fromage trop fait**.*

*Parmi ce tas de nouilles, je remarquai une grande allumette avec **un cou long comme un jour sans pain** et une galette sur la tête qu'entourait une sorte de fil à couper le beurre.*

*After slowly roasting in the browned butter of the sun I finally managed to get into a pistachio bus which was crawling with customers **as an overripe cheese with maggots**.*

*Having paid my fare, I noticed among all these noodles a poor fish with **a neck as long as a stick of celery** and a loaf surmounted by a ridiculous donkey's dinner.*

Pärast röstitud ootamis pruunistatud võipäikese all sisenessin ma lõpuks pistaatsiabussi, kus oli sõitjaid nagu seeni pärast vihma. Selles lintnuudlite hunnikus märkasib vibalikku, kael pikk nagu spagett ja peas pannkook, mille ümber oli keeratud rabarberikiud.

L'autre en était chocolat. ~ Teine sulas sellest nagu või. (inglise keeles seesama, teksti viimane lause sootuks puudub.

90. Zoologique – Zoological – Zooloogiline.

Eestikeelne tõlge on pisut sõna-sõnalisem ning ingliskeelne vabam.

Dans la volière qui, à l'heure où les lions vont boire, nous emmenait vers la place Champerret, j'aperçus un zèbre au cou d'autruche qui portait un castor entouré d'un mille-pattes.

In the dog days while I was in a bird cage at feeding time I noticed a young puppy with a neck like a giraffe who, like the toad, ugly and venomous, wore yet a precious beaver upon his head.

Tunnil, mil lõvid allikale jooma lähevad, märkasib linnupuuris, mis meid Champerret' platsi poole viis, jaanalinnukaelalist mäkra, kelle karakulle ümber oli keeratud tuhatjalg.

91. Impuissant – Futile – Võimetu

Originaalitrüü.

92. Modern style – Modern style – Modern style

Inglise tõlge vabam .. ei oskagi midagi eriti öelda. Väljendid keelele omaseks tõlkes, mitte otse – nt *mode qui fait florès* ~ see on väga moekas

93. Probabiliste – Probabilist - Tõenäosuslik

Originaalitrüü.

94. Portrait – portrait – portree

Pea üleni originaalitrüü, pisukese erandina ehk *morveaux* ~ wet behind the ears ~ nina tatine.

95. Géométrique – Mathematical – Geomeetriline

Huvitav, miks ingliskeeli otsustati teisiti lahendada - mathematical, mitte geometrical? Originaal ja eesti tõlge üsna originaalitrüü, ingliskeelne on sisuliselt üsna sarnane, kuid pisut teise vormiga.

96. Paysan – West Indian – Talupoeglik

Inglise keeles asendus: west indian

Originaalis ja eestikeelses tõlkes vanema ja kõnekeelse keelekasutusega tekst.

J'avion pas de ptits bouts de papiers avec un numéro dessus, mais jshommes tout dmeme monté dans steu carriole.

Põlnd'n sääl küll miskit nummert peal, aga sisse me senna ronissime.

(kuskil mainitud juba, aga originaaltruult, säilitades stiililisi kõrvalekaldeid nn tavakeelest, on kodustavalt ja tabavalt tõlgitud *comme le palais dl' eveque de Pantruche* ~ pidi küll vähemasti *Talina piiskopipalee* olema.

97. Interjections – Interjections - Hüüdsõnad

(kui sellest peaks suutma kuidagi alglooga isegi reaalseid seoseid luua, siis on.. vägev)
Igale keelele omased hüüatused, üldiselt ka keelte vahel rohkem või vähem vastavuses.

Tiens! eh! peuh! oh! heu! bon!

Well! hey! pooh! oh! h'm! right!

Oot! ohhoo! fuih! oh! haa! hää!

98. Précieux – Precious – Eputav

Peamiselt originaaltruut, enamus kujundid on sama sõnastusega, mõned teisiti öeldud.
Ingliskeelne tõlge on vabam, eestikeelne sõnasõnalisem. Originaalis kasutatud tsitaatväljendid ladina keelest (*hic et nunc, ejusdem farinae*) on säilitatud ka tõlgetes.

Le soleil dans toute sa fleur régnait sur l'horizon aux multiples tétines.

The sun had engraved itself with a fiery needle on the many-breasted horizon.

Täies õieehtes päike kõrgus kuninglikult paljunisalise horisondi kohal.

..., des conseils d'une élégance qui n'allait pas plus loin que le bouton.

..., sartorial advice which hung by the thread of a button.

..., mis piirdus sedakorda palitu kinnituse valdkonnaga.

99. Inattendu – Unexpected – Ootamatu

Taas näide SCFA inversioonist – eestikeelne muudab lause ülesehitust, järjekorda, ingl k mitte.

Les copains étaient assis autour d'une table de café lorsque Albert les rejoignit.

They were sitting round a café table when Albert joined them.

Kui Albert kohvikusse jõudis, istusid sõbrad juba ümber laua.

Picon ei ole tume õlu! :

Pour moi, ce sera un picon ~ I'll have a picon ~ Mulle üks tume õlu.

[Picon is a caramel-coloured, flavoured bitters drunk as an apéritif, which traditionally accompanies beer in the east and north of France.]

Aga muidu originaaltruut.

Summary

Raymond Queneau „Exercises in style“ – translating an oulipian text

The aim of this thesis is to study Raymond Queneau's „Exercises in Style“, which uses oulipian constraints and thus is a challenge for translators, as they are faced with strict rules as well as an opportunity for creative translational solutions. The theoretical frame is mostly based on Peter Newmark, Roman Jakobson, Peeter Torop, Lucia Molina and Amparo Hurtado Albir. The theoretical approach is accompanied with an analytical part that traces the structural changes and replacements made in interlinguistic translations. An in-depth textual analysis is also carried out, categorizing the texts through the translational methods and translational techniques applied.

A main purpose of this thesis is to study the ways in which translating an oulipian text differs from translating more 'usual' prose. The main question lies in the ways in which constraints and creation interrelate; and how do strict rules in text creation influence the translations. An 'insider' viewpoint is accessed through the comments of the translators of „Exercises in Style“.

The traditional translation methods and techniques do not seem sufficient or thoroughly applicable for the analysis of the constrained writing in “Exercises in Style”. A concept of constraint-based translation method is proposed, which maintains an invariant of the text on the content level, while rewriting the text, using the same constraint principle as the source text.

Comparative differences in the interlinguistic translations of “Exercises in Style”, including replacements of texts, shifts in styles and dialects and changes inside the exercises do not only convey the decisions of the translator, but also illustrate general

characteristics of the languages involved, describing among other aspects the grammatical possibilities and cultural language layers.

**Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks
tegemiseks**

Mina, Merle Purre (sünnikuupäev: 17.07.1991),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Raymond Queneau
„Stiiliharjutused“ – oulipoliku teksti tõlkimisest“, mille juhendaja on Silvi Salupere,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,
sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse
tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 31.05.2013.